

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**Odpovědnost za škodu způsobenou
vadou výrobku**

Konzultant: Doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D.

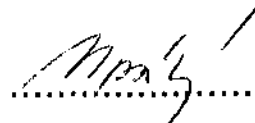
Leden, 2009

Mgr. Ing. Věra Nováková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Kladně dne 26. ledna 2009

.....

Mgr. Ing. Věra Nováková

Obsah:

I. Úvod - občanskoprávní odpovědnost v českém právu	1
II. Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku podle zákona č. 59/1998 Sb., v platném znění	7
1. Právní úprava v ČR	7
2. Subjekty odpovědnosti	9
3. Vznik odpovědnosti	11
4. Uplatnění práv z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (včetně lhůt)	13
5. Nároky z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, rozsah a způsob náhrady škody	15
III. Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku podle občanského zákoníku (obecná občanskoprávní odpovědnost za škodu)	18
1. Právní úprava občanskoprávní odpovědnosti za škodu v ČR	18
2. Subjekty odpovědnosti	20
3. Vznik odpovědnosti	24
4. Uplatnění práv z obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu (včetně lhůt).....	31
5. Nároky z obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu, rozsah a způsob náhrady škody	33
IV. Vztah odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle zákona č. 59/1998 Sb., v platném znění, a obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu	36
1. Srovnání z hlediska jednotlivých bodů ad. II a III shora	37
2. Důvody právní úpravy obou druhů odpovědnosti v českém právu (funkce)	41

3. Možnosti uplatnění obou druhů odpovědnosti v jednotlivých případech	43
V. Občanskoprávní odpovědnost za vady	47
1. Právní úprava v ČR	47
2. Subjekty občanskoprávní odpovědnosti za vady	48
3. Vznik občanskoprávní odpovědnosti za vady	49
4. Uplatnění práv z občanskoprávní odpovědnosti za vady (včetně lhůt)	55
5. Nároky z občanskoprávní odpovědnosti za vady	57
VI. Vztah občanskoprávní odpovědnosti za vady a odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku	59
1. Srovnání z hlediska jednotlivých bodů ad. II, III a V shora	59
2. Důvody právní úpravy obou druhů odpovědnosti v českém právu (funkce)	64
3. Možnosti uplatnění obou druhů odpovědnosti v jednotlivých případech	68
VII. Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku podle právní úpravy v připravovaném novém občanském zákoníku (soukromoprávní rekodifikace)	75
1. Důvody soukromoprávní rekodifikace a její hlavní zásady	75
2. Právní úprava obecné odpovědnosti za škodu	78
3. Právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku	80
4. Subjekty odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku	82
5. Vznik odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku	85

6. Uplatnění práv z odpovědnosti za škodu za škodu způsobenou vadou výrobku (včetně lhůt)	87
7. Nároky z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, rozsah a způsob náhrady této škody	89
VIII. Právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v právu Evropských společenství a srovnání s českou právní úpravou	92
IX. Závěr	104

I

Úvod - občanskoprávní odpovědnost v českém právu

Obecně se odpovědností rozumí nutnost nést následky svého chování a jednání, popřípadě i nečinnosti. Odpovědnost přitom může být různá, rozlišuje se zejména odpovědnost morální, politická a právní podle toho, jaká společenská norma byla porušena. Při porušení právní povinnosti může vedle sebe nastoupit jak odpovědnost právní, tak morální i politická, což je dáno i tím, že právní povinnost může být i povinností morální nebo politickou. Z porušení povinnosti morální či politické však může nastat pouze odpovědnost morální či politická. Právní odpovědnost je tedy nutnost, a to ve formě právní povinnosti, odpovídat (nést právem stanovené následky) za jednání, která porušují právní normy, a přináší důsledky právními normami stanovené. V českém právu se rozlišují různé formy právní odpovědnosti: ústavní, správněprávní, mezinárodněprávní, trestní a soukromoprávní, pod kterou se řadí odpovědnost občanskoprávní.⁽³⁾

Občanskoprávní (civilní) odpovědnost patří mezi závazkové právní vztahy, resp. závazky z protiprávního úkonu, zejména z protiprávního úkonu zaviněného. Podle názorů, které u nás v teorii i praxi občanského práva převažují, se občanskoprávní odpovědností rozumí „následný (sekundární) nepříznivý právní následek, který vznikl porušením původní (primární) povinnosti, neboli protiprávním úkonem, a který je zároveň předvídan v sankční složce příslušné normy občanského práva“. Je svou právní povahou povinností, a to povinností relativní. Odpovědnost nikdy nevzniká nepodmíněně přímo ze zákona bez naplnění konkrétní skutkové podstaty a nemůže

vzniknout ani na základě analogie (lze srovnat s trestně právními zásadami: nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege).⁽¹⁾

Rozdílně jsou v teorii občanského práva chápány právní důvody vzniku občanskoprávní odpovědnosti. Existují dva hlavní názory: Jeden z nich chápe právní důvod a tedy i občanskoprávní odpovědnost v užším smyslu a za právní důvod (jeden ze základních předpokladů) vzniku odpovědnosti považuje porušení původní povinnosti (protiprávní úkon). Druhý chápe skutečnost, která je právním důvodem odpovědnosti, v širším smyslu než jen jako porušení povinnosti a rozumí jí i jiný zákonu odporující stav, ale i objektivní skutečnost, která poškozují někoho jiného.

Při vzniku občanskoprávní odpovědnosti není rozhodné, zda původní právní povinnost, která byla porušena, byla založena smlouvou - tzv. smluvní právní povinnost, nebo zda vyplývala ze zákona - tzv. původní - mimosmluvní - zákonná povinnost. Také není rozhodné, byla-li porušena povinnost něco konat nebo něčeho se zdržet. Rušiteli původní právní povinnosti vzniká jejím porušením nová právní povinnost - odpovědnostní (sankční) povinnost, kterou do té doby neměl, a té odpovídá nové právo oprávněného.

Občanské právo rozlišuje dva právní důvody vzniku občanskoprávní odpovědnosti:⁽³⁾

1) porušení závazku:

a) nesplnění v době splatnosti - nesplnění vůbec nebo splnění opožděné

b) splnění vadné

2) způsobení majetkové újmy - škody (porušení obecné povinnosti nepůsobit jinému škodu):

a) škoda smluvní - závazková, kontraktní (vzniká porušením smluvního závazku)

b) škoda mimosmluvní - mimozávazková, exkontraktní
(vzniká porušením zákonné mimosmluvní povinnosti).

Právní důvody vzniku občanskoprávní povinnosti se také mohou kumulovat. Každý z nich se však vždy posuzuje samostatně.

Odpovědnostní povinnost rušitele může původní porušenou povinností:

- 1) nahradit - primární povinnost zaniká a místo ní nastupuje sekundární odpovědnost (např. povinnost nahradit způsobenou škodu v penězích namísto vydání věci),
- 2) přistoupit k ní a trvat vedle ní - např. odpovědnost z prodlení (např. úroky z prodlení vedle povinnosti uhradit dluh),
- 3) modifikovat ji - primární právní povinnost se v důsledku jejího porušení ze zákona přemění na jinou povinnost, kterou povinný předtím neměl (např. odpovědnost za vady),

Kromě porušení původní právní povinnosti, popřípadě vyvolání určitého protiprávního stavu, jsou základními předpoklady občanskoprávní odpovědnosti:

- vznik majetkové újmy (vada, škoda) a
- příčinná souvislost mezi vznikem majetkové újmy a porušením původní právní povinnosti, popř. vyvoláním určitého protiprávního stavu.

Tyto výše uvedené předpoklady mají objektivní charakter a jsou ke vzniku občanskoprávní odpovědnosti nezbytné (obligatorní). Není-li dán byť jen jeden z nich, občanskoprávní odpovědnost nevznikne.

Ke vzniku občanskoprávní odpovědnosti se však někdy vyžaduje ještě další předpoklad - zavinění. Zavinění má subjektivní charakter a rozumí se jím psychický (vnitřní) vztah subjektu k protiprávnímu úkonu, jeho následku i k příčinné souvislosti mezi nimi. V občanském právu se, stejně jako v ostatních právních odvětvích, rozlišují dvě základní formy zavinění - úmysl a nedbalost.

Úmysl se dále dělí na úmysl přímý a nepřímý, nedbalost na vědomou a nevědomou. Z hlediska vzájemného vztahu občanskoprávní odpovědnosti a zavinění je možno rozlišovat:

- 1) občanskoprávní odpovědnost za zavinění (subjektivní)
 - k jejímu vzniku se vedle existence protiprávního úkonu, újmy a příčinné souvislosti mezi nimi vyžaduje také zavinění, a subjekt, který se dopustil protiprávního úkonu, se jí může zprostit, jestliže ostatní předpoklady nebo i jeden z nich nezavinil (vyviněním, exkulpací), nebo
- 2) občanskoprávní odpovědnost bez zřetele k zavinění (objektivní, za riziko, za výsledek), k jejímuž vzniku se zavinění nevyžaduje. U ní se rozlišuje:
 - a) občanskoprávní objektivní odpovědnost prostá
 - subjekt se může odpovědnosti ubránit tím, že prokáže existenci zákonem stanovených osvobozujících (liberačních) důvodů, nebo
 - b) občanskoprávní objektivní odpovědnost absolutní, kterou subjekt při splnění objektivních předpokladů odpovědnosti odvrátit nemůže.

Smyslem občanskoprávní odpovědnosti je vyvážit nepříznivé důsledky, které vznikly porušením povinnosti, a odstranit způsobenou majetkovou újmu, a to buď formou úhrady v penězích nebo navrácením do původního stavu.

Občanskoprávní odpovědnost má tři funkce:⁽¹⁾

- 1) funkci prevenční – hrozbou sankce má odradit od protispolečenského chování; působí jak vůči narušiteli (tzv. prevence speciální), tak i vůči celé veřejnosti (tzv. prevence obecná)

- 2) funkci reparační, resp. satisfakční – slouží k vyrovnaní porušené ekvivalentní majetkové rovnováhy, resp. k odčinění a zmírnění nemajetkové újmy
- 3) funkci represivní – slouží k potrestání protispolečenského chování narušitele práva.

Do popředí se dostává hlavně funkce reparační, jelikož jejím výsledkem je snaha obnovit porušenou rovnováhu.

V českém právu je občanskoprávní odpovědnost upravena zejména v **občanském zákoníku - zák. č. 40/1964 Sb.**, ve znění pozdějších předpisů. Občanský zákoník upravuje tři druhy občanskoprávní odpovědnosti:

1) občanskoprávní odpovědnost za prodlení - právním důvodem vzniku je nesplnění závazku v době splatnosti. Je to odpovědnost smluvní a občanský zákoník ji obecně upravuje v obecné části závazkového práva, tj. ve své části osmé, hlavě první, a dále v souvislosti s jednotlivými druhy závazků.

2) občanskoprávní odpovědnost za vady - právním důvodem vzniku je vadné splnění závazku. Tato odpovědnost je také odpovědností smluvní a její obecná úprava je také obsažena v části osmé, hlavě první občanského zákoníku. V rámci úpravy jednotlivých druhů závazků (smluvních typů) jsou pak některé její otázky upraveny odlišně (speciálně).

3) občanskoprávní odpovědnost za škodu - právním důvodem vzniku je způsobení škody a to buď v rámci smluvního vztahu nebo mimo něj. Náš občanský zákoník upravuje odpovědnost za škodu souhrnně, tedy bez ohledu na to, zda škoda vznikla porušením smluvní nebo jiné právní povinnosti, ve své části šesté nazvané "Odpovědnost za škodu a za bezdůvodné obohacení". V souvislosti s tím považuji za vhodné poznamenat, že převážná část právní teorie v současné době považuje bezdůvodné obohacení za zvláštní,

samostatný a nikoli odpovědnostní právní vztah, ačkoli je upraveno v občanském zákoníku v části nazvané „odpovědnost“.

Každý z uvedených druhů odpovědnosti vzniká většinou samostatně. Nelze však vyloučit ani případy, kdy porušením jedné původní právní povinnosti vznikne vedle sebe více druhů občanskoprávní odpovědnosti. Tzv. kumulace různých občanskoprávních odpovědností je možná, jelikož každá má stanoveny jiné předpoklady vzniku, způsob uplatnění a obsah a každá tedy má svoji specifickou funkci (napravuje jiné důsledky porušení povinnosti). V praxi je pak v takových případech třeba jednotlivé druhy odpovědností a jejich předpoklady náležitě rozlišit.

Ve vztahu k jiným druhům odpovědnosti, zejména například obchodněprávní, půjde o občanskoprávní odpovědnost tam, kde vztah dvou subjektů, z něhož odpovědnost vznikla, je občanskoprávním vztahem ve smyslu § 1 odst. 2 obč. zák. a nikoli vztahem jiným, například obchodněprávním podle § 1 odst. 1 obch. zák.

II

Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku podle zákona č. 59/1998 Sb., v platném znění

(1) Právní úprava v ČR

S účinností od 1. června 1998 je odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku v českém právním řádu upravena zvláštním zákonem – a to zákonem č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. Tento zákon byl novelizován zákonem č. 209/2000 Sb., část s účinností od 1.9.2000 a část s účinností od 1.5.2004. Úprava provedená tímto zákonem výrazně rozšířila dosavadní soukromoprávní ochranu spotřebitele, zejména zvýšením požadavků na kvalitu a bezpečnost výrobků, a současně doplnila i veřejnoprávní ochranu spotřebitele zakotvenou zejména v zákoně o ochraně spotřebitele č. 634/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v zákoně o technických požadavcích na výrobky č. 22/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů, apod.

Uvedený zákon představuje implementaci práva Evropských společenství (Evropské unie), konkrétně Směrnice Rady Evropských společenství o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky ze dne 25.7.1985 č. 85/374/EHS, ve znění Směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 1999/34/ES ze dne 10.5.1999 (dále jen Směrnice), do našeho právního řádu. Směrnice obsahuje zásady a pokyny pro jednotnou právní úpravu v rámci Evropské unie, neboť rozdílná úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v jednotlivých členských státech by mohla ovlivňovat

konkurenceschopnost a pohyb výrobků v rámci společného trhu a způsobit různý stupeň ochrany spotřebitele.

Před přijetím zákona č. 59/1998 Sb. byla odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku řešena podle obecné občanskoprávní úpravy odpovědnosti za škodu (§ 420 a násl. obč. zák.) (podrobněji viz kapitola III. této práce). Tato úprava však nebyla plně uspokojivá, mimo jiné proto, že vychází z principu zavinění jako předpokladu vzniku odpovědnosti a připouští možnost se za určitých podmínek vyvinít, což mohlo způsobit pro spotřebitele neúnosnou náročnost takového sporu, jak z hlediska skutkové i právní argumentace, tak i z hlediska časového a vynaložených nákladů (znalecké posudky apod.). Neumožňovala tak dostatečnou ochranu spotřebitele vůči výrobcí a přiměřené rozložení rizika mezi nimi.

Jak jsem již uvedla výše, zákon č. 59/1998 Sb. vycházel ze Směrnice a jeho přijetí bylo jedním z kroků postupného sblížení našeho zákonodárství s právem Evropské unie.

Zákon č. 59/1998 Sb. upravuje odpovědnost výrobce za škodu způsobenou jím dodaným výrobkem. Podle důvodové zprávy cílem této úpravy bylo rozšířit stávající druhy zvláštních odpovědností podle občanského práva a začlenit tak do našeho právního řádu institut, který by přímo u výrobce zamezoval uvádění vadných výrobků do oběhu. Před přijetím uvedeného zákona byla velmi diskutována otázka, zda úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku začlenit do občanského zákoníku jako jeden ze zvláštních případů odpovědnosti za škodu, či ji zahrnout do zvláštního samostatného zákona. Nakonec byla zvolena varianta samostatného zákona s podpůrnou působností občanského zákoníku (viz dále).

Zákon č. 59/1998 Sb., v platném znění, (dále také jen Zákon) je velmi stručný s tím, že na řešení otázek jím výslovně neupravených se použijí ustanovení občanského zákoníku. Poškozený

má navíc právo volby, zda svá práva z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku uplatní podle obecné občanskoprávní úpravy odpovědnosti za škodu, nebo vůči výrobcí podle Zákona (§ 10 Zákona).

Dojde-li v důsledku vady výrobku ke škodě na zdraví, k usmrcení nebo ke škodě na jiné věci, než je vadný výrobek, určené a užívané převážně k jiným než podnikatelským účelům, odpovídá výrobce poškozenému za vzniklou škodu, jestliže poškozený prokáže vadu výrobku, vzniklou škodu a příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a škodou (§ 1 věta první Zákona). Zákon obsahuje definici základních pojmů. Je tu definován pojem „výrobek“, „výrobce“, „vada výrobku“. „Výrobkem“ se pro účely Zákona dle ustanovení § 3 rozumí jakákoliv movitá věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování, a je určena k uvedení na trh. Výrobkem jsou rovněž součásti i příslušenství věci movité i nemovité; za výrobek se považuje i elektřina. Za „vadný výrobek“ je považován výrobek, který z hlediska bezpečnosti jeho užití nezaručuje vlastnosti, které lze od něj oprávněně očekávat. Za vadný bude z hlediska této právní úpravy považován jen ten výrobek, jehož vada způsobila spotřebiteli škodu, která je specifikována v Zákoně. Pokud vznikne škoda jiná, bude se postupovat podle příslušných ustanovení občanského zákoníku. Nejedná se tu tedy o odpovědnost za vady, ale o novou (speciální) skutkovou podstatu odpovědnosti za škodu, za škodu způsobenou vadou výrobku.

(2) Subjekty odpovědnosti

Subjekty odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku jsou výrobce a poškozený.

Pod pojmem „výrobce“ se tu rozumí (§ 2 Zákona):

- a) výrobce konečného výrobku, suroviny nebo součásti výrobku, jakož i osoba, která uvede na výrobku své jméno, ochranou známku nebo jiný rozlišovací znak,
- b) každá osoba, která v rámci své obchodí činnosti doveze výrobek za účelem prodeje, nájmu nebo jiného způsobu užití; tím není dotčena odpovědnost výrobce podle písm. a),
- c) každý dodavatel výrobku za podmínky, že nemůže být určen výrobce podle písm. a), pokud ve lhůtě jednoho měsíce od uplatnění nároku na náhradu škody nesdělí poškozenému totožnost výrobce podle písm. a) nebo osobu, která mu výrobek dodala; totéž platí v případě dovozu, pokud není známa osoba, která výrobek dovezla podle písm. b), i když je výrobce podle písm. a) znám.

Kromě výrobce se tedy ustanovení Zákona týkají subjektů, které se podílejí na distribuci výrobku a které nejsou výrobcí v pravém slova smyslu, tedy všech dovozců a dodavatelů výrobků, na které se bude moci poškozený obrátit, pokud nebude výrobce jednoznačně identifikovatelný. Pokud způsobí škodu více výrobců, odpovídají za ni společně a nerozdílně (společná odpovědnost výrobců - § 7a Zákona) a poškozená osoba může uplatnit nárok na náhradu škody vůči kterémukoliv z nich. (Dělená odpovědnost tu narozdíl od úpravy obsažené v § 438 odst. 2 obč. zák. nepřichází v úvahu ani výjimečně.) Mezi sebou se výrobcí vypořádají podle účasti na způsobené škodě (§ 7a odst. 3 Zákona). Pro zjednodušení postavení poškozeného je tu zavedena subsidiární odpovědnost obchodníků, popř. dovozců, dodavatelů výrobku (viz výše). Pokud škoda vznikne v důsledku vady výrobku a jednání či opomenutí třetí osoby odlišné od osoby poškozené, zůstane odpovědnost výrobce nezměněna.

Výrobce však může vůči této třetí osobě uplatňovat postih (§ 7 Zákona).

Poškozeným se tu stejně jako v úpravě odpovědnosti za škodu podle občanského zákoníku rozumí ten, komu byla vadným výrobkem způsobena škoda – ať již je jím nabyvatel vadného výrobku nebo třetí osoba.

(3) Vznik odpovědnosti

Výrobce odpovídá za škodu v případě, že poškozený prokáže vadu výrobku, vznik škody (na zdraví či na jiné věci než je vadný výrobek) a příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a vznikem škody. Jedná se o mimosmluvní (deliktní) odpovědnost výrobce, z čehož vyplývá, že se nevyžaduje existence smluvního vztahu mezi výrobcem a poškozeným (jak vyplývá z povahy věci, v převážné většině případů mezi těmito subjekty žádný smluvní vztah neexistuje). Odpovědnost výrobce je odpovědností objektivní (bez ohledu na zavinění) s možností zprostit se odpovědnosti na základě prokázání jednoho z taxativně stanovených důvodů uvedených v § 5 Zákona (důkazní povinnost v tomto případě nese výrobce). Ke vzniku odpovědnosti výrobce se nevyžaduje jeho zaviněný protiprávní úkon. Výrobce se zproští odpovědnosti, pokud prokáže, že (§ 5 Zákona):

- a) výrobek neuvedl na trh nebo
- b) s přihlédnutím k okolnostem lze důvodně předpokládat, že vada výrobku, která způsobila škodu, neexistovala v době, kdy výrobce uvedl výrobek na trh, nebo nastala později nebo
- c) výrobek nevyrobil pro prodej nebo jinou formu použití pro podnikatelské účely ani že výrobek nebyl vyroben nebo jím šířen v rámci jeho podnikatelské činnosti nebo

- d) vada výrobku je důsledkem plnění těch ustanovení právních předpisů, která jsou pro výrobce závazná, nebo
- e) stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu.

Výrobce součásti výrobku se zproští odpovědnosti, prokáže-li, že vada byla způsobena konstrukcí výrobku, do něhož byla součást výrobku zapracována, nebo byla způsobena návodem k použití výrobku. Výrobce se také může zcela nebo částečně zprostit odpovědnosti, pokud prokáže, že vznik škody způsobila svým jednáním nebo opomenutím poškozená osoba nebo osoba, za niž je poškozená osoba odpovědná - tzv. spoluúčast poškozené osoby. Tímto ustanovením má být spotřebitel motivován k řádnému používání výrobku. (Bez speciální úpravy by však stejný důsledek vyplýval z § 441 obč. zák. - zavinění poškozeného.) Výrobce odpovídá za škodu způsobenou vadou výrobku v plném rozsahu i v případě, že tato vznikne v důsledku vady výrobku a současně jednáním nebo opomenutím třetí osoby (osoby odlišné od poškozeného). Proti této osobě však může výrobce uplatňovat postih (viz § 7 Zákona). Odpovídá-li za škodu více výrobců, odpovídají za ni společně a nerozdílně (společná odpovědnost výrobců - § 7a Zákona). Stanovení objektivní odpovědnosti výrobce je zpřísnění oproti obecné právní úpravě odpovědnosti za škodu, kde je odpovědnost založena na zavinění byť presumovaném. Objektivní předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku jsou obdobné jako u obecné odpovědnosti za škodu upravené občanským zákoníkem (vadný výrobek, jako právně relevantní událost, vznik škody a příčinná souvislost mezi nimi). U obecné odpovědnosti podle občanského zákoníku je navíc jeden subjektivní předpoklad - zavinění (viz kapitola I. a III. této práce).

(4) Uplatnění práv z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (včetně lhůt)

Pro uplatnění práv z odpovědnosti za škody způsobené vadami výrobků je Zákonem (§ 9) dána tříletá subjektivní promlčecí lhůta. To znamená, že poškozený musí uplatnit svá práva z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku u soudu (žalovat na náhradu škody) nejpozději do tří let ode dne, kdy se dozvěděl nebo s přihlédnutím k okolnostem lze důvodně předpokládat, že se mohl dozvědět, o škodě, vadě výrobku a o tom, kdo za škodu odpovídá (totožnost výrobce). Jelikož stavení a přerušení této subjektivní tříleté lhůty není Zákonem upraveno, použijí se ustanovení § 110 až 114 obč. zák.

Právo poškozeného uplatnit vůči výrobcí nárok na náhradu škody způsobené vadou výrobku podle Zákona však zaniká (prekluduje se) uplynutím deseti let ode dne, kdy výrobce uvedl na trh vadný výrobek, který škodu způsobil (§ 9a Zákona). Uvedením výrobku na trh se rozumí proces zpřístupňování jeho užitkových vlastností spotřebitelům (prodej, nájem, pronájem a jiná forma distribuce) v rámci běžné obchodní činnosti výrobce zpravidla za úplatu a dobrovolně, resp. den, kdy výrobek přešel z fáze výroby či dovozu do fáze distribuce jako zboží. Tato lhůta je propadná, konečná a nemůže být prodloužena; jejímu marnému uplynutí může poškozený zabránit tím, že před uplynutím této doby uplatní svůj nárok podle Zákona u soudu.

Uvedená úprava promlčení je odlišná od obecné úpravy promlčecích lhůt pro uplatnění práv na náhradu škody obsažené v § 106 obč. zák., která stanoví dvouletou subjektivní a tříletou (u škody způsobené úmyslně desetiletou) objektivní promlčecí lhůtu, která začíná běžet ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla.

Odlišně je upraven i počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty. Podle § 106 odst. 1 obč. zák. se poškozený musí o škodě a tom, kdo za ni odpovídá, skutečně dozvědět (musí skutečně znát skutkové okolnosti, z nichž uvedené okolnosti vyplývají) a musí to být prokázáno tím, kdo promlčení namítl. Podle § 9 Zákona stačí důvodný předpoklad možnosti dozvědět se o okolnostech tam uvedených.

Stanovení počátku běhu desetileté lhůty stanovené § 9a Zákona okamžikem uvedení výrobku na trh je podle mého názoru problematické, neboť může znamenat, že poškozený koupí výrobek až po uplynutí této lhůty. Vzhledem k pokroku vědy a techniky by však nebylo rozumné a účelné činit výrobce odpovědným za vady výrobku po časově neomezenou dobu (vliv času na výrobky, vývoj vědy a techniky, bezpečnostních norem ...). Podle § 10 odst. 2 Zákona však i po uplynutí desetileté lhůty lze uplatnit nárok na náhradu škody podle obecné úpravy občanskoprávní odpovědnosti (§ 420 obč. zák.) včetně úpravy promlčení podle § 106 obč. zák. Lze tedy říci, že desetiletou prekluzivní dobou je omezena jen přísná odpovědnost podle Zákona.

Jak jsem již uvedla výše, poškozený si dle ustanovení § 10 odst. 2 Zákona může vybrat, zda uplatní svá práva na náhradu škody způsobené vadou výrobku vůči výrobcí podle Zákona či podle obecné úpravy odpovědnosti za škodu zakotvené v občanském zákoníku. Poškozený má v daném případě právo volby, neboť za určitých podmínek pro něho může být výhodnější uplatnit své právo na náhradu škody podle obecné občanskoprávní úpravy, jindy dle zvláštní úpravy provedené Zákonem. Uplatnění práv podle jedné úpravy však vylučuje možnost domáhat se znovu s úspěchem nároku na náhradu škody podle jiné právní úpravy – je nepřípustné nahrazovat jednu a tutéž škodu dvakrát. V jedné žalobě však mohou

být podle mého názoru eventuálně uvedeny oba právní důvody s odpovídajícím skutkovým zdůvodněním.

V Zákoně je výslovně stanoven zákaz předběžného omezení nebo vyloučení odpovědnosti výrobce, ať již jednostranným prohlášením či dohodou (§ 8 Zákona). Takový úkon by byl absolutně neplatný (§ 39 obč. zák.). Důvodem takové úpravy je zajištění zvýšené ochrany spotřebitelů. Takto podle mého názoru nelze zásadně vyloučit ani odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, neboť jde o kogentní úpravu, kterou nelze smluvně, a tím méně jednostranně, měnit. Připomínám také § 574 odst. 2 obč. zák., podle něhož je neplatná dohoda, kterou se někdo vzdává práv, jež mohou v budoucnosti teprve vzniknout. Svolení poškozeného jako okolnost vylučující protiprávnost chování nelze podle mého názoru se shora uvedeným ztotožňovat.

Je vyloučeno použití Zákona na škody způsobené jadernými událostmi, které jsou praveny mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, a které byly vyhlášeny. Dále je zakotven zákaz retroaktivity, jenž znamená, že Zákon se nevztahuje na výrobky uvedené na trh přede dnem jeho účinnosti.

(5) Nároky z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, rozsah a způsob náhrady škody

Podle ustanovení § 6a Zákona je výrobce povinen nahradit škodu na věci, za kterou odpovídá, jen v částce převyšující částku vypočtenou z 500 EUR kursem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou v den, v němž škoda vznikla nebo byla zjištěna.

Ustanovení Zákona se vztahují na náhradu škody způsobené

- a) na věci spotřebitele či třetí osoby
- b) na zdraví spotřebitele či třetí osoby.

Pokud jde o náhradu škody způsobenou na věci, musí se jednat o věc odlišnou od samotného vadného výrobku, a dále o věc určenou a užívanou převážně k jiným než podnikatelským účelům. V daném případě se uplatní princip plné náhrady, tedy hradí se jak skutečná škoda, tak ušlý zisk.⁽²⁾ V případě, že výše škody nepřesahuje částku 500 EUR (viz § 6a Zákona), neztrácí tím poškozený právo uplatnit a vynutit svá práva z odpovědnosti za škodu mu vadou výrobku způsobenou, a to podle obecné občanskoprávní úpravy (§ 420 a násl. obč. zák. – viz kapitola III. této práce). Způsob náhrady se řídí § 442 odst. 2 obč. zák. Pro způsob a rozsah náhrady se použijí i další ustanovení občanského zákoníku (zejména § 442 až 449a).

Náhradu škody způsobené vadou výrobku na zdraví spotřebitele či třetí osoby Zákon výslovně neupravuje. S ohledem na ustanovení § 10 odst. 1 Zákona se pro tyto případy použijí ustanovení občanského zákoníku §§ 444 až 449a a hradí se:

- účelné náklady spojené s léčením,
- ztráta na výdělku po dobu pracovní neschopnosti,
- ztráta na výdělku po skončení pracovní neschopnosti a při invaliditě,
- jednorázově se odškodňují nemajetkové újmy – bolesti poškozeného a ztížení společenského uplatnění,
- při usmrcení se hradí jednorázové odškodnění v zákoně taxativně vyjmenovaným blízkým osobám, přiměřené náklady spojené s pohřbem a náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat.

Jedná se vždy o peněžitou náhradu, která se hradí buď formou důchodu (pravidelně se opakující plnění) nebo formou jednorázového odškodnění.

Výši vzniklé škody ve všech případech prokazuje poškozený,
resp. osoba po něm pozůstalá.

III

Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku podle občanského zákoníku (obecná občanskoprávní odpovědnost za škodu)

(1) Právní úprava občanskoprávní odpovědnosti za škodu v ČR

Obecná právní úprava odpovědnosti za škodu pro celé soukromé právo je obsažena v občanském zákoníku (zák. č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Použije se, pokud neexistuje speciální soukromoprávní úprava (speciální zákon, speciální skutková podstata) odpovědnosti za škodu. Občanský zákoník upravuje jednak jednotlivé skutkové podstaty odpovědnosti za škodu a dále obsahuje úpravu obecných otázek všem skutkovým podstatám společných (§ 438 - 450 obč. zák.).

Vedle občanského zákoníku je soukromoprávní odpovědnost za škodu pro příslušná právní odvětví upravena zejména v obchodním zákoníku a zákoníku práce. Zvláštní úprava soukromoprávní odpovědnosti za škodu se nachází i v řadě dalších právních předpisů (např. zák. č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů, zák. č. 254/2001 Sb., vodní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zák. č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů). V neposlední řadě je třeba zmínit zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ve znění pozdějších předpisů (viz kapitola II. této práce).

Občanský zákoník upravuje řadu skutkových podstat odpovědnosti za škodu. Rozlišit lze především obecnou odpovědnost, která není vázána na určitou specifickou situaci či určité subjekty, a případy zvláštní odpovědnosti, kde je tomu naopak.

Některé skutkové podstaty zvláštní odpovědnosti za škodu upravují speciálně právě odpovědnost účastníků závazkových vztahů v rámci těchto vztahů. Jde zejména o úpravu obsaženou v § 421, § 421a, § 433 - 435 a § 437 obč. zák. O žádný z těchto případů zvláštní odpovědnosti však nejde v souvislosti se škodou způsobenou vadou výrobku. U většiny uvedených skutkových podstat je to zřejmé. Pochybnosti snad mohly vzniknout u odpovědnosti za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo použito při plnění závazku, podle § 421a obč. zák. Podle mého názoru není vadný výrobek věcí použitou při plnění závazku, ale věcí, která je sama předmětem závazku a plněním. Tak například při prodeji zboží v obchodě patří mezi věci použité při plnění závazku předměty tvořící zařízení obchodních prostor nikoli však prodávané nebo prodané zboží.

Odpovědnost osob nezletilých a stížených duševní poruchou nelze sice v souvislosti s přenecháním vadných výrobků vyloučit, prakticky však téměř nepřichází, s ohledem na povahu subjektů poskytujících v rámci závazkových vztahů výrobky, v úvahu. Obdobné platí i o odpovědnosti podle § 423 obč. zák. (viz též dále bod 2)). Vzhledem k tomu, že přenechání vadného výrobku vždy znamená protiprávní jednání (viz dále), nemá smysl uvažovat odpovědnost způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům (§ 424 obč. zák.). Pojmově vyloučená je odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností podle § 420a obč. zák. Toto ustanovení je sice v občanském zákoníku zařazeno v oddíle prvním hlavy druhé části šesté nazvaném obecná odpovědnost, podle mého názoru však

o obecnou odpovědnost v pravém slova smyslu nejde, neboť je vázána na určitou specifickou činnost.

Jak jsem již uvedla v kapitole II. této práce, občanský zákoník jako obecný právní předpis upravuje otázky, které nejsou v Zákoně speciálně řešeny, navíc poškozený má právo výběru, zda bude svá práva z odpovědnosti za škodu, která mu byla způsobena vadou výrobku, uplatňovat podle speciální právní úpravy (podle Zákona) či podle obecné občanskoprávní úpravy (podle občanského zákoníku). Pokud bude poškozený svoji odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku uplatňovat podle občanského zákoníku, je nutno postupovat vždy a jen podle § 420 obč. zák. (obecná občanskoprávní odpovědnost). Nadále se proto v této kapitole zaměřím na tuto odpovědnost za škodu.

V § 420 obč. zák. došlo ke sjednocení úprav odpovědnosti za škodu způsobenou fyzickými a právníckými osobami, což je důsledek zrovnoprávnění subjektů občanskoprávních vztahů. Tato odpovědnost je založena na principu presumovaného zavinění a dává možnost zproštění se odpovědností tzv. vyviněním se (§ 420 odst. 3 obč. zák.). Odpovědnost je tu chápána jako právní důsledek, který postihuje toho, kdo zaviněně porušil právní povinnost (odpovědnost za zavinění, tzv. subjektivní odpovědnost).

(2) Subjekty odpovědnosti

Účastníky (subjekty) závazkového právního vztahu, který vznikl z občanskoprávní odpovědnosti za škodu, jsou:

- a) osoba, která škodu způsobila, popř. ta, která za ni odpovídá (škůdce) a
- b) osoba, která způsobením škody utrpěla újmu (poškozený).

Při občanskoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku bude na straně škůdce vystupovat zejména ten, kdo vadně plnil (zcizitel). Přichází v úvahu též výrobce a subjekt představující další mezičlánek mezi výrobou a nabyvatelem (např. dovozce, velkoobchod). Tím je dána i možnost společné odpovědnosti za škodu podle § 438 obč. zák. Poškozeným bude zejména nabyvatel vadného plnění, ale mohla by to být i třetí osoba, pokud by jí byla vadou výrobku způsobena škoda. Těmito subjekty mohou být na obou stranách fyzické i právnické osoby. Stát přichází v úvahu jako poškozený.

Pokud škodu způsobila sama fyzická osoba, pak je třeba, aby tato osoba byla způsobilá k zavinění (delikt ní způsobilost, způsobilost k zavinění). Z § 422 obč. zák. vyplývá, že občanský zákoník váže plnou obecnou subjektivní odpovědnost fyzických osob za škodu na dosažení zletilosti a současně na to, aby tato osoba nebyla stížena duševní poruchou. Vychází se z toho, že jen takováto osoba je schopna v plném rozsahu posoudit následky svého jednání a ovládat je. Nezletilá nebo duševní poruchou postižená fyzická osoba má podle § 422 obč. zák. způsobilost k zavinění (omezenou) a odpovídá za způsobenou škodu jen, je-li schopna ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. To závisí na konkrétním případě, věku osoby nebo charakteru její duševní poruchy. Jiná situace je popsána v § 423 obč. zák., který stanoví, že kdo se vlastní vinou uvede do stavu přechodné duševní poruchy (např. požitím alkoholu, omamných látek), za škodu způsobenou v tomto stavu odpovídá, popř. společně a nerozdílně s ním odpovídají ti, kteří ho do tohoto stavu úmyslně přivedli.

Delikt ní způsobilost právnické osoby vzniká narozdíl od fyzické osoby vždy zároveň s jejím vznikem. Občanský zákoník i u právnické osoby počítá se zaviněním. Zavinění u právnické osoby představuje teoretický i praktický problém, který se projeví zejména při aplikaci

§ 420 odst. 3 obč. zák., který stanoví, že ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil, se odpovědností zproští. To znamená, že právnická osoba musí prokázat nedostatek zavinění na straně svých členů, popř. zaměstnanců nebo jiných použitých osob, protože právnická osoba (za podmínek stanovených v § 420 odst. 2 obč. zák.) za zaviněný protiprávní úkon těchto osob odpovídá jako za vlastní zaviněný protiprávní úkon.

To platí ovšem i u osob použitých fyzickou osobou. Podle § 420 odst. 2 obč. zák. je tedy třeba vždy náležitě rozlišit, zda škodu způsobila konkrétní fyzická osoba, jež vadný výrobek předala, nebo osoba, která ji k tomu použila (zejména její zaměstnavatel). Tzv. „použité“ osoby poškozenému za splnění výše uvedených podmínek podle občanského zákoníku samy neodpovídají. Pokud ovšem tato osoba překročí rámec plnění úkolů fyzické či právnické osoby (exces) a provádí činnost výlučně ve vlastním zájmu, nejde o případ § 420 odst. 2 obč. zák. a „použitá“ osoba odpovídá poškozenému sama. Řešení této otázky vždy souvisí s tím, kdo vadný výrobek přenechal, tedy kdo byl jako zcizitel účastníkem původního závazkového vztahu popřípadě, kdo měl z jiných důvodů v souvislosti s výrobkem povinnost ve vztahu k jeho kvalitě (zejména výrobce). Účelem úpravy uvedené v § 420 odst. 2 obč. zák. je, že poškozený se nesmí ocitnout v horším právním postavení jen proto, že fyzická nebo právnická osoba neposkytla plnění v rámci své činnosti sama, ale použila k této činnosti jinou osobu. Ve vztahu k poškozenému jde tedy v § 420 odst. 2 obč. zák. o výlučnou odpovědnost fyzické či právnické osoby. „Použité“ osoby odpovídají až vůči té osobě, která je použila.⁽²⁾

V souvislosti se subjekty občanskoprávní odpovědnosti za škodu bych ráda zmínila i spornou otázku, zda v případě porušení smluvní povinnosti odpovídá smluvní strana jen vůči druhé smluvní straně nebo i vůči třetím osobám. Odpověď na tuto otázku se uplatní

i v souvislosti s řešením odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle § 420 a násl. obč. zák. Soudní praxe zaujala stanovisko (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 29 Odo 379/2001 ze dne 25.3.2003), že porušení smluvní povinnosti je protiprávním úkonem i ve vztahu k poškozenému, který není účastníkem smlouvy. Podle tohoto názoru Nejvyššího soudu ČR se tedy „poškozený může dovolávat porušení smluvní povinnosti nejen v případě, že je škůdcovým spolukontrahentem (druhou smluvní stranou), ale též za situace, kdy je prokázáno, že škůdce porušil povinnost ze smlouvy, kterou uzavřel s jinou osobou než s poškozeným, a závazek, k jehož porušení došlo, měl dopad do právní sféry poškozeného. Takovému závěru přitom není na překážku ani skutečnost, že smlouva, z níž porušení závazku vzešlo, nebyla smlouvou ve prospěch třetí osoby (poškozeného).“ Tento názor se však již od počátku setkal s pochybnostmi a nesouhlasem. Při jeho uplatnění by v praxi docházelo k nejistotě při uzavírání smluvních vztahů, kdy by smluvní strany musely od počátku počítat i možnými nepříznivými důsledky vůči všem třetím osobám, vůči nimž konkrétní závazek nepřijaly. Navíc tento výklad zcela odstraňuje rozdíl mezi smluvní a mimosmluvní odpovědností. Podstatou smluvní odpovědnosti je odpovědnost jen vůči druhé smluvní straně, kdežto mimosmluvní (deliktní) odpovědnost je odpovědností za škodu způsobenou jakékoli třetí osobě, pokud byla způsobena chováním, které lze kvalifikovat jako delikt (odporující zákonnému zákazu či příkazu, porušení zákonné, mimosmluvní povinnosti).⁽²⁾ Podle dalších názorů nelze shora citovaný názor Nejvyššího soudu ČR paušalizovat, ale ani odmítnout jako zcela nesprávný, neboť při řešení je třeba postupovat podle okolností konkrétního případu.⁽⁴⁾ K tomuto názoru se přikláním i já.

(3) Vznik odpovědnosti

Základními předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti za škodu podle § 420 obč. zák. jsou:^{(2),(4),(5)}

- 1) porušení právní povinnosti (protiprávní úkon) nebo alternativně zákonem kvalifikovaná událost vyvolávající škodu (škodní událost)
- 2) škoda
- 3) příčinná souvislost mezi 1) a 2).

(Tyto předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti za škodu mají objektivní povahu.)

- 4) zavinění, a to buď ve formě úmyslu nebo nedbalosti (subjektivní předpoklad).

Splnění těchto předpokladů má za následek vznik odpovědnostního právního vztahu k náhradě škody s jeho právy a povinnostmi jako zvláštního druhu závazkového vztahu.

Ad. 1) Podle § 420 odst. 1 obč. zák. každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti (**protiprávní úkon**) a nezávisí na tom, zda porušená právní povinnost vyplývá ze zákona nebo ze smlouvy. Protiprávní je takový úkon, při kterém osoba (právnícká nebo fyzická) porušila konkrétní smluvní či zákonnou povinnost (jednala v rozporu s objektivním právem – porušila imperativní normu, či její účel a smysl obešla) nebo si nepočínala tak, aby nedošlo ke škodě (na zdraví, na majetku apod.) - § 415 obč. zák., čímž zasáhla do práv či chráněných zájmů jiné fyzické či právnícké osoby. Protiprávní úkon může být zaviněný nebo nezaviněný a může spočívat v povinnosti něco konat (komisivní protiprávní úkon) nebo něčeho se zdržet (nekonat, opomenout – omisivní protiprávní úkon).⁽²⁾ V souvislosti s přenecháním vadného

výrobku jde u zcizitele zejména o porušení původní smluvní právní povinnosti obecně vyjádřené v § 499 obč. zák. Z tohoto ustanovení ovšem vyplývá pro zcizitele povinnost, aby výrobek byl bezvadný v době plnění, z § 502 obč. zák. navíc do stanovené nebo sjednané doby po splnění. U vady, která vznikne až po takto vymezené době, může podle mého názoru vyplývat protiprávnost jako předpoklad odpovědnosti za škodu jen z jiných zákonných ustanovení či smluvních ujednání. Jde tu ovšem o vznik a existenci vady, nikoli o to, kdy se projeví, což není z uvedeného hlediska rozhodné. U výrobce může jít o porušení konkrétních právních povinností při výrobě daného výrobku nebo nakládání s ním, popřípadě o porušení povinností podle § 415 obč. zák. Pokud by právní povinnost porušili oba, jednalo by se o jejich společnou odpovědnost, a nabyvatel by mohl náhradu škody požadovat zásadně vůči komukoli z uvedených subjektů, popřípadě vůči oběma najednou. To, co bylo výše uvedeno, se týká odpovědnosti zcizitele za škodu způsobenou vadou výrobku nabyvateli, ale i třetím osobám.⁽⁷⁾

Pro prodej zboží v obchodě obsahuje občanský zákoník v § 617 tzv. instruktážní povinnost prodávajícího. Je-li třeba, aby při užívání věci byla zachována zvláštní pravidla (řídí-li se užívání návodem nebo technickou normou), je prodávající povinen kupujícího s nimi seznámit, ledaže jde o pravidla obecně známá. Jestliže kupujícímu vznikne v příčinné souvislosti s porušením (nedodržením) této povinnosti škoda, je prodávající povinen mu ji nahradit. Jde o objektivní odpovědnost bez zřetele na zavinění (instruktážní povinnost má objektivní povahu a prodávající se jí nemůže zprostit tvrzením, že sám tato pravidla nezná, ani tím, že mu tyto informace neposkytl výrobce, dovozce nebo dodavatel). Prodávající pak odpovídá za vady způsobené nesprávným užíváním i za škodu z nich vzniklou.^{(4),(7)}

O protiprávní úkon nejde (nemůže jít), je-li dána okolnost vylučující protiprávnost (plnění zákonné povinnosti, výkon subjektivního práva, svépomoc, jednání v nutné obraně, jednání v krajní nouzi, svolení poškozeného, dovolené riziko).⁽⁴⁾ V souvislosti s tématem této práce přichází prakticky v úvahu svolení poškozeného. Svolení poškozeného může být výslovné, ale i konkludentní, avšak nesmí vzbuzovat pochybnost o tom, co jím chtěl poškozený projevit (§ 35 odst. 3 obč. zák.). Svolení musí splňovat všechny náležitosti, které jsou dány pro platnost právních úkonů podle § 34 a násl. obč. zák. (včetně způsobilosti poškozeného), musí se týkat takových práv poškozeného, o nichž může svobodně rozhodovat, a musí být dáno ještě před vznikem škody. V souvislosti s odpovědností za škodu způsobenou vadou výrobku jde o to, že nabyvatel vadu, která vedla ke vzniku škody výslovně akceptoval. Tuto okolnost je třeba zvažovat zejména v souvislosti s vadami zjevnými, zjistitelnými z katastru nemovitostí a dále zejména při prodeji použitých věcí či nových vadných věcí se slevou (viz kapitola V. bod 3) písmeno e) této práce).

V § 441 upravuje občanský zákoník okolnost vylučující (částečně nebo zcela) odpovědnost škůdce (zcizitel, výrobce) za škodu. Pokud byla škoda způsobena také zaviněním poškozeného (nabyvatel nebo třetí osoba), nese poškozený škodu poměrně; byla-li škoda způsobena výlučně jeho zaviněním, nese ji sám. Například poškozený nepostupoval při užívání věci podle návodu a právě tato skutečnost znamenala výlučně nebo také, že provoz či užívání výrobku vedly ke vzniku škody na zdraví či na majetku.

Zákonem kvalifikovaná událost hraje roli zejména u případů objektivní odpovědnosti za škodu. Sem patří i odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku dle zák. č. 59/1998 Sb., v platném znění (viz kapitola II. této práce), ale například i odpovědnost za škody

způsobené provozní činností (§ 420a obč. zák.), provozem dopravních prostředků (§ 427 obč. zák.) apod., tedy odpovědnost za škody způsobené v provozech sice dovolených, kde však není dovoleno působení škod, a s ohledem na zajištění účinné ochrany poškozených je již sama tato zákonem kvalifikovaná událost dostatečným důvodem vzniku odpovědnosti za vzniklou škodu a existence a zjištění zaviněného protiprávního úkonu se nevyžaduje.

Ad. 2) **Škodou** ve smyslu občanského práva se rozumí každá majetková (materiální - hmotná) újma (ztráta), kterou lze objektivně vyjádřit (vyčíslit) obecným ekvivalentem (penězi). Nemajetkovou (imateriální - nehmotnou - ideální) újmu platný občanský zákoník pod pojem škody nezahrnuje a nemajetková újma se odškodňuje jen v případech zákonem zvlášť stanovených (např. § 444 obč. zák.), jako součást spravedlivé náhrady škody.^{(2),(4)} Při přenechání vadného výrobku musí jít o újmu nespočívající ve vadě věci. Pokud takováto újma nevznikla, nevznikla podle českého práva ani odpovědnost za škodu, ale při splnění zákonných podmínek odpovědnost za vady.

Škodu je možno třídit podle různých hledisek. Škoda může být způsobena na věcech (majetku) poškozeného nebo na jeho zdraví. U škody na věcech rozlišuje § 422 odst. 1 obč. zák. skutečnou škodu a ušlý zisk. Ustanovení § 442 obč. zák. je kogentní povahy, strany tedy nemohou rozsah náhrady škody ani rozšířit ani omezit a vzdání se práva na náhradu škody ještě před porušením právní povinnosti je neplatné. Skutečnou škodou se rozumí zmenšení (zničení, ztráta, snížení či jiné znehodnocení) dosud existujícího majetku (jeho věcí či jiných práv, hodnot ocenitelných penězi - pohledávky, duševní vlastnictví apod.) poškozeného, které lze vyčíslit náklady, které je třeba objektivně vynaložit (tedy nejen ty, které již byly vynaloženy), na uvedení do předešlého stavu, popřípadě obvyklou cenou věci

v době poškození (např. při zničení věci). Ušlým ziskem se rozumí majetková újma vyjádřitelná v penězích, která spočívá v tom, že v důsledku protiprávního úkonu (škodné události) nedošlo k rozmnožení (zvětšení) majetku poškozeného, které poškozený mohl odůvodněně (reálně), tj. doložitelným způsobem, očekávat se zřetelem k obvyklému (pravidelnému – normálnímu) chodu věcí (tj. kdyby nedošlo ke škodné události).⁽²⁾ V souvislosti s odpovědností za škodu způsobenou vadou výrobku se podle § 442 obč. zák. hradí jak skutečná škoda tak to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk).

Vznikla-li újma na zdraví či na životě, vznikla poškozenému zvláštní práva na její náhradu, která občanský zákoník taxativně uvádí v § 444 - 449. V těchto případech zásadně nejde (ani nemůže jít) o skutečný ekvivalent vzniklé újmy, ale o určitý způsob satisfakce, který má poškozenému, resp. osobám pozůstalým, pomoci zmírnit útrapy i nepříznivé důsledky způsobené vznikem újmy na zdraví.

Povinnost tvrzení a důkazní povinnost má ohledně vzniku škody a jejího rozsahu (výše) poškozený.

Ad. 3) **Příčinná souvislost** (kauzální nexus) je dalším objektivním a nezbytným (obligatorním) předpokladem vzniku občanskoprávní odpovědnosti za škodu podle § 420 obč. zák. Aby mohla vzniknout občanskoprávní odpovědnost za škodu, musí mezi protiprávním úkonem anebo zákonem kvalifikovanou škodní událostí (právně významná – relevantní občanskoprávní příčina) na jedné straně a vznikem škody (právně významný – relevantní občanskoprávní následek) na straně druhé existovat příčinná souvislost, tzn. musí být mezi nimi vztah příčiny a následku (příčinný vztah, příčinné spojení).⁽²⁾ Existence příčinné souvislosti musí být vždy bezpečně prokázána (nestačí pouhá domněnka či

pravděpodobnost), jinak odpovědnost za škodu nevznikne. Povinnost tvrzení a důkazní povinnost má v tomto směru poškozený.

Při odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku jde o příčinnou souvislost mezi porušením povinnosti poskytnout bezvadný (bezpečný) výrobek a vznikem škody, tedy újmy, která nespočívá ve vadě výrobku.

Ad. 4) **Zavinění** je dalším, tentokrát subjektivním, předpokladem vzniku občanskoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle § 420 obč. zák. Zavinění je psychický vztah škůdce jak k vlastnímu protiprávnímu jednání, tak ke škodě, která je následkem tohoto protiprávního jednání, i k příčinné souvislosti. Zavinění má složku intelektuální – rozumovou (vědomost) a volní (ovládací). Podle přítomnosti rozumového a volního prvku se rozlišuje mezi jednáním úmyslným a z nedbalosti (viz dále).⁽⁴⁾

Jak již bylo uvedeno v obecném pojednání o občanskoprávní odpovědnosti (viz kapitola I. této práce), uplatňují se v českém občanském právu různé formy a stupně zavinění (založené na různé kombinaci prvků vědění a vůle):

- úmysl přímý (chtěl škodu způsobit)
- úmysl eventuální, nepřímý (věděl, že může škodu způsobit, a pro případ, že jí způsobí, s tím byl srozuměn)
- nedbalost vědomá (věděl, že škodu může způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že ji nezpůsobí)
- nedbalost nevědomá (nevěděl, že škodu může způsobit, ačkoli to vědět měl a mohl). Tato forma zavinění pro vznik obecné odpovědnosti podle § 420 obč. zák. stačí.

Zavinění se u obecné odpovědnosti za škodu posuzuje podle objektivního měřítko, které se uplatňuje stejně u všech osob, avšak s ohledem na konkrétní podmínky a na postavení konkrétní osoby.

Při úpravě obecné odpovědnosti za škodu se vychází nikoli ze zavinění dokazovaného, ale ze zavinění předpokládaného (presumovaného).⁽²⁾ Princip předpokládaného zavinění u odpovědnosti za škodu znamená, že poškozený musí vždy prokázat - má v tomto směru povinnost tvrzení a důkazní povinnost:

- porušení právní povinnosti (protiprávní úkon)
- vznik a výši (rozsah) škody
- příčinnou souvislost mezi porušením právní povinnosti a vznikem škody v tvrzené výši.

Škůdce pak prokazuje, že škodu v poškozeném požadované výši nezavinil, resp. že mu nelze přičíst ani nevědomou nedbalost, resp. musí se vyvinít (exkulповat). V tomto směru je povinnost tvrzení a důkazní povinnost na jeho straně. Předpokládá se vždy jen nedbalost nevědomá. Úmysl škůdce způsobit škodu, který má určité právní následky – např. promlčení, nemožnost snížení náhrady, § 424 obč. zák., musí poškozený vždy prokázat. V některých zvlášť stanovených případech (důvodem je poskytnutí větší ochrany poškozeným) je vznik škody spojen jen s existencí předpokladů objektivní povahy, a to buď jen s porušením právní povinnosti nebo většinou jen se zákonem kvalifikovanou událostí spojenou s určitou pro okolí zvlášť rizikovou činností (odpovědnost objektivní, označovaná též jako přísná, striktní odpovědnost, odpovědnost založená na principu garance, či odpovědnost bez zavinění).⁽²⁾ Sem spadá i odpovědnost výrobce za škodu způsobenou vadou výrobku podle zákona č. 59/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů (viz kapitola II. této práce).

Při posuzování zavinění fyzických či právnických osob v souvislosti s odpovědností za škodu způsobenou vadou výrobku podle § 420 obč. zák. je třeba vzhledem k postačující nevědomé nedbalosti vždy zvažovat, zda zcizitel, výrobce či další subjekt měl

a mohl vědět, že může způsobit škodu. To znamená, že škůdce měl a mohl vědět o vadě výrobku a o tom, že tato vada může vést ke vzniku škody na věcech či na zdraví. Důkaz o tom, že škodu nezavinil (§ 420 odst. 3 obč. zák.), prakticky znamená u škůdce (zcižitele – obchodníka, výrobce) prokázat, že vytvořil a náležitě využíval všechny předepsané a z hlediska předcházení škodám potřebné možnosti pro provádění kontroly a skladování prodávaných věcí, ať už jde o kontrolu jejich kvality, bezvadnosti, souladu s technickými normami a předepsanými i obecně předpokládanými požadavky na jejich bezpečnost apod. Význam může mít též řádné skladování zboží a dispozice s ním. Toto může činit prostřednictvím specialistů.⁽⁷⁾ Při hodnocení zavinění se vychází z objektivního hlediska (jednání řádně, rozumně se chovající osoby), avšak vztaženého na konkrétní podmínky a postavení škůdce.

(4) Uplatnění práv z obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu (včetně lhůt)

Pro uplatnění práva z odpovědnosti za škodu podle § 420 obč. zák. se zásadně nevyžaduje, aby bylo právo nejprve uplatněno ve stanovené lhůtě pod sankcí zániku práva u toho, kdo za způsobenou škodu odpovídá. Toto uplatnění práva jako hmotněprávní úkon musí být provedeno jen u některých skutkových podstat odpovědnosti za škodu, kdy to občanský zákoník výslovně stanoví (§ 436 u věcí vnesených, umístěných nebo odložených; § 763 odst. 3 při přepravě osob; § 771 při nákladní přepravě včetně zavazadel přepravovaných odděleně od cestujícího).

Právo na náhradu škody se však jako majetkové právo promlčuje (§ 100 obč. zák.). Občanský zákoník v § 106 stanoví pro uplatnění práva na náhradu škody (práva z občanskoprávní

odpovědnosti za škodu) dvojí promlčecí dobu, a to promlčecí dobu subjektivní (odst. 1) a promlčecí dobu objektivní (odst. 2). Subjektivní promlčecí doba je dvouletá a počíná běžet ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Na rozdíl od úpravy promlčení uvedené v Zákoně, v tomto případě musí jít o skutečnou znalost skutkových okolností, z nichž lze škodu a zejména odpovědný subjekt dovodit (viz kapitola II. bod 4) této práce). Objektivní promlčecí doba je tříletá, u škody způsobené úmyslně desetiletá, a počíná běžet ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla. To znamená, že poškozený může nárok na náhradu škody uplatnit do dvou let ode dne, kdy se o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá dozvěděl, nejdéle však do tří (deseti) let ode dne, kdy došlo k události, ze které škoda vznikla (protiprávní jednání a vznik škody). To neplatí podle § 106 odst. 2 obč. zák. pro škodu na zdraví, kde se uplatní jen promlčecí doba subjektivní.

Uplatnění práv z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle § 420 obč. zák. není závislé na tom, zda byla vada včas a řádně vytknuta zciziteli, ani na tom, zda byla včas a řádně uplatněna práva z odpovědnosti za vady.⁽⁶⁾ Práva z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle § 420 obč. zák. jsou v tomto ohledu zcela samostatná a platí pro ně režim § 106 obč. zák. Ve vztahu ke zciziteli ví nabyvatel o tom, kdo za škodu odpovídá, jakmile věc koupí. Složitější může být řešení této otázky ve vztahu k výrobci, dovozci, popř. velkoobchodu, a u škody způsobené jinému než nabyvateli. O škodě se poškozený dozví, když zjistí její vznik a orientačně i její výši. Vědomost o škodě a škůdci je dána znalostí skutkových okolností, z nichž je možno uvedené údaje zjistit. Nesprávné posouzení těchto skutkových okolností není právně významné. Událostí, z níž škoda vznikla, je v postatě vznik škody způsobené vadou výrobku, který tuto událost završuje.

Před uplynutím promlčecí doby musí být právo na náhradu škody uplatněno u soudu nebo u jiného příslušného orgánu. Promlčecí doba od tohoto uplatnění po dobu řízení neběží (stavení promlčecí doby - § 112 obč. zák.).

(5) Nároky z obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu, rozsah a způsob náhrady škody

Nároky (práva) z občanskoprávní odpovědnosti za škodu - jejich rozsah a způsob náhrady škody jsou upraveny v občanském zákoníku společně pro všechny druhy občanskoprávní odpovědnosti za škodu v § 442 - 450. Hradí se celá škoda (zásada plné občanskoprávní náhrady (reparace)), a to buď formou náhrady v penězích (kompenzace) nebo náhrady in natura (naturální restituce). Zásada plné občanskoprávní náhrady není závislá na formě či stupni zavinění škůdce. Určitou výjimku představuje snížení náhrady podle § 450 obč. zák.

Nároky poškozeného (oprávněného) jsou různé podle toho, zda byla způsobena škoda na majetku, nebo na zdraví či na životě fyzické osoby.

- 1) Při škodě způsobené na majetku se hradí skutečná škoda a ušlý zisk (§ 442 obč. zák.).
- 2) Při újmě způsobené na zdraví nebo na životě fyzické osoby uvádí občanský zákoník taxativní výčet nároků, které je možno v tomto případě uplatnit. Jde o náhrady:
 - bolestí a ztížení společenského uplatnění a jednorázové odškodnění pozůstalým (§ 444)
 - ztrát na výdělků (§ 445), a to ztráty na výdělků po dobu pracovní neschopnosti (§ 446), ztráty na výdělků

- po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě (§ 447) a ztráty na důchodu (§ 447a)
- účelně vynaložených nákladů spojených s léčením (§ 449 odst. 1)
 - nákladů na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat (§ 448)
 - přiměřených nákladů spojených s pohřbem (§ 449 odst. 2).

Účelně vynaložené náklady spojené s léčením a přiměřené náklady spojené s pohřbem se hradí tomu, kdo je vynaložil.

Podle § 442 odst. 2 obč. zák. se škoda zásadně hradí v penězích. Pokud o to poškozený požádá a je-li to účelné, hradí se škoda uvedením do předešlého stavu a není vyloučena ani kombinace obou forem. Zvláštní způsob náhrady škody je upravený v § 442 odst. 3 obč. zák., který stanoví, že byla-li škoda způsobena trestným činem, z něhož měl pachatel majetkový prospěch, může soud rozhodnout, že právo na náhradu škody lze uspokojit z věcí, které z majetkového prospěchu škůdce nabyly, a to i tehdy, jestliže jinak podle ustanovení občanského soudního řádu výkonu rozhodnutí nepodléhají. Použití uvedeného ustanovení není vyloučeno ani u škody způsobené vadou výrobku (vědomý prodej výrobků ohrožujících zdraví), byť nejspíš nebude v této souvislosti běžný.

Při škodě na zdraví nebo na životě se škoda hradí v penězích (§ 444 - 449 obč. zák.). Náhrada se poskytuje buď jednorázově (účelně vynaložené náklady spojené s léčením, přiměřené náklady spojené s pohřbem, bolestné a ztížení společenského uplatnění, jednorázové odškodnění pozůstalým) anebo ve formě peněžitého důchodu (náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti, náhrada za ztrátu na výdělku po pracovní

neschopnosti, náhrada za ztrátu na důchodu, náhrada nákladů na výživu pozůstalým).

Práva na náhradu škody se nelze předem platně vzdát a takový právní úkon by byl neplatný (§ 574 odst. 2 obč. zák.). Pokud ovšem již takové právo vzniklo, pak to možné je (např. prominutí dluhu). Odpovědnost za škodu nelze ani smluvně vyloučit či měnit, neboť jde o kogentní ustanovení (viz také kapitola II. bod 5) této práce).

Výše uvedené druhy nároků jsou (jak již bylo řečeno) společné pro všechny druhy občanskoprávní odpovědnosti za škodu, uplatní se tedy i při odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku posuzovanou jak podle § 420 obč. zák. tak podle Zákona.

IV

Vztah odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle zákona č. 59/1998 Sb., v platném znění, a obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu

Vzájemný vztah obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu a odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle Zákona upravuje § 10 zákona č. 59/1998 Sb., v platném znění, (dále také jen Zákon). Z odstavce 1 tohoto ustanovení vyplývá, že nestanoví-li Zákon jinak, použijí se ustanovení občanského zákoníku. Občanský zákoník se tedy jako obecná norma použije (podpůrně) pro řešení těch otázek, které Zákon jako norma speciální neupravuje. Podle odstavce 2 § 10 Zákona si může poškozený vybrat, zda bude své právo vyplývající z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku uplatňovat podle Zákona či podle obecné úpravy odpovědnosti za škodu upravené v § 420 a násl. obč. zák. Poškozený tak může postupovat podle právní normy, která je pro něho v tom daném případě výhodnější, avšak uspokojení jeho nároku podle jedné z úprav vylučuje možnost domáhat se s úspěchem náhrady škody podle jiné právní úpravy, neboť to by znamenalo náhradu jedné a téže škody dvakrát. Tyto dva typy odpovědnosti za škodu tedy existují vedle sebe, mohou se uplatnit ve stejných případech, jejich funkce je stejná.

*(1) Srovnání z hlediska jednotlivých bodů
ad. II a III shora*

Právní úprava obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu (podle níž lze posuzovat i odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku – viz výše) je obsažena v občanském zákoníku (zák. č. 40/1964 Sb.), a to v části šesté. Speciální úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku je upravena speciálním zákonem č. 59/1998 Sb., v platném znění (Zákon). Jak již bylo uvedeno výše, Zákon je ve vztahu k občanskému zákoníku normou speciální, resp. občanský zákoník ve vztahu k Zákonu normou subsidiární (podpůrnou). Ustanovení občanského zákoníku se použijí, nestanoví-li Zákon jinak (§ 10 odst. 1 Zákona). Zákon dále dává poškozenému možnost rozhodnout se, zda bude svá práva z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku uplatňovat podle Zákona či podle občanského zákoníku (§ 10 odst. 2 Zákona).

Pro odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku neobsahuje občanský zákoník speciální skutkovou podstatu (tato zvláštní skutková podstata je v současné době upravena právě Zákonem), proto se při postupu podle občanského zákoníku použije zásadně úprava obecné odpovědnosti za škodu obsažená v § 420 obč. zák.

Pro oba srovnávané druhy odpovědnosti za škodu se použijí obecná ustanovení občanského zákoníku obsažená v jeho první části. Praktická bude zejména například aplikace ustanovení o účastnících občanskoprávních vztahů a o právních úkonech.

Odpovědnost za škodu je upravena i v řadě dalších právních předpisů. Hlavně v obchodním zákoníku, zákoníku práce apod. Ve vztahu dvou určitých subjektů bude třeba odpovědnost za škodu posoudit podle té normy, která právní vztahy mezi danými subjekty

upravuje. V souvislosti s odpovědností za škodu způsobenou vadou výrobku, nebude-li se postupovat podle úpravy obsažené v Zákoně, půjde ve vztahu určitých subjektů buď o odpovědnost občanskoprávní nebo obchodněprávní, podle toho, bude-li odpovědnostní vztah těchto dvou subjektů vztahem občanskoprávním podle § 1 odst. 2 obč. zák. nebo vztahem obchodněprávním podle § 1 odst. 1 obch. zák.

Subjekty obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu a odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle Zákona jsou škůdce (ten, kdo škodu způsobil protiprávním jednáním, případně koho zákon jako „škůdce“, resp. osobu za vzniklou škodu odpovědnou, označuje – výrobce - § 2 Zákona) a poškozený (ten, jemuž byla škoda způsobena). V závislosti na tom, jakou cestou se náhrady škody způsobené vadou výrobku domáháme, jsou dány i subjekty odpovědnostního právního vztahu.

Budeme-li postupovat při uplatnění náhrady škody způsobené vadou výrobku podle ustanovení občanského zákoníku, z hlediska subjektů odpovědnostního vztahu mohou nastat následující varianty:

- 1) Vycházíme-li z toho, že zcizitel (prodávající) porušil svou smluvní právní povinnost plnit řádně (bez vad), pak subjekty odpovědnostního vztahu jsou pouze osoby, které jsou ve smluvním právním vztahu, tj. zcizitel a nabyvatel. V tomto případě, jak vyplývá z právě uvedeného, je okruh subjektů a tedy i použití ustanovení § 420 obč. zák. velmi omezené. Nelze je využít pro uplatnění odpovědnosti za škodu vzniklou vadou výrobku jakékoli osobě, ale pouze osobě, která vadný výrobek nabyla. Navíc škůdce má v tomto případě možnost zprostit se této odpovědnosti vyviněním (exkulpací podle § 420 odst. 3 obč. zák.).

2) Bude-li se vycházet z toho, že ke vzniku škody došlo porušením mimosmluvní (zákonné) povinnosti (např. povinnosti uvedené § 415 obč. zák. či v některých zvláštních zákonech, které zakazují uvádět do oběhu vadné výrobky – zákon o technických požadavcích na výrobky apod.), budou subjekty tohoto odpovědnostního vztahu na straně škůdce nejen zcizitel, ale i výrobce vadného výrobku (budou odpovídat zásadně společně a nerozdílně, solidárně), tedy jakákoliv osoba, která porušila uvedením vadného výrobku do oběhu svoji zákonnou povinnost, na straně poškozeného jakákoliv osoba, jíž byla vadou výrobku způsobena škoda. I v tomto případě se jedná o odpovědnost za škodu založenou na principu předpokládaného zavinění a škůdce se tedy může své odpovědnosti zprostit (vyvinít).

Bude-li se při uplatňování náhrady škody způsobené vadou výrobku postupovat podle Zákona, budou subjekty odpovědnostního vztahu výrobce vadného výrobku, popřípadě osoby uvedené v § 2 Zákona (jakékoli subjekty, které se podílejí na distribuci výrobku a které nejsou výrobci v pravém slova smyslu (dovozci a dodavatelé výrobků), na které se bude moci poškozený obrátit, pokud nebude výrobce jednoznačně identifikovatelný), a poškozený, tj. osoba, jíž byla způsobena škoda, ať již na zdraví či na majetku. V tomto případě se jedná o přísnou objektivní mimosmluvní odpovědnost, které se může výrobce zprostit pouze za podmínek uvedených v § 5 Zákona. Jak tedy vyplývá z výše uvedeného, u odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku může na straně škůdce vystupovat nejen ten, kdo vadně plnil (zcizitel), ale i výrobce, dovozce, dodavatel apod. Poškozeným může být nabyvatel vadného výrobku (plnění), ale i třetí osoba, pokud jí byla vadou výrobku způsobena škoda.

Jak již bylo uvedeno výše, poškozený si může vybrat, podle jaké právní úpravy bude při uplatňování svých práv postupovat, avšak uspokojení jeho nároku podle jedné z úprav vylučuje možnost domáhat se s úspěchem náhrady škody podle jiné právní úpravy, neboť to by znamenalo náhradu jedné a téže škody dvakrát.

Vznik obou porovnávaných typů odpovědností za škodu je podmíněn splněním základních předpokladů, a to porušením právní povinnosti (vadné plnění), vznikem škody a existencí příčinné souvislosti mezi vznikem škody a porušením právní povinnosti (vadným plněním). Tyto předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu jsou předpoklady objektivními a ke vzniku odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle Zákona postačují. Ke vzniku obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu podle § 420 obč. zák. je však třeba ještě subjektivní předpoklad – zavinění, ať již ve formě úmyslu nebo nedbalosti. Občanskoprávní odpovědnost za škodu podle ustanovení § 420 obč. zák. (viz výše) je odpovědností založenou na presumovaném (předpokládaném) zavinění a škůdce se může za zákonem stanovených předpokladů své odpovědnosti zprostit.

K uplatnění práv z obou srovnávaných typů odpovědnosti za škodu není třeba oznámení vzniku škody odpovědné osobě, není třeba ani vytknutí vady výrobku, v jejímž důsledku škoda vznikla. Tato práva je pouze třeba včas uplatnit u soudu. Pro uplatnění práv z obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu podle § 420 obč. zák. platí promlčecí doby uvedené v § 106 obč. zák., pro práva z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku platí režim promlčení a prekluze upravený v § 9 a 9a Zákona.

U obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu je třeba práva uplatnit v dvouleté subjektivní lhůtě (počítáno ode dne, kdy se

poškozený dozvěděl o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá) a v tříleté, resp. jde-li o škodu způsobenou úmyslně, desetileté, objektivní lhůtě (počítáno ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla). Objektivní lhůta se nepoužije u škody na zdraví.

Práva z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle Zákona je třeba uplatnit v tříleté subjektivní promlčecí lhůtě (běží ode dne, kdy se poškozený mohl dozvědět o škodě, vadě výrobku a totožnosti výrobce), nejpozději však do deseti let od uvedení vadného výrobku na trh (tato druhá lhůta je propadná, což neplatí, bylo-li právo před jejím uplynutím uplatněno u soudu).

V obou případech promlčecí doba neběží ode dne, kdy bylo právo uplatněno u soudu, a to po celou dobu trvání řízení, pokud v něm poškozený řádně pokračuje.

Nároky z obou druhů odpovědnosti za škodu jsou stejné. Jelikož Zákon neobsahuje speciální úpravu, postupuje se (s ohledem na § 10 odst. 1 Zákona) v obou případech podle ustanovení § 442 a násl. obč. zák. V obou případech se směřuje k nahrazení majetkové či nemajetkové újmy (škody), která byla způsobena vadou výrobku (náhrada skutečné škody a ušlého zisku v penězích či uvedením do předešlého stavu, náhrada škody na zdraví).

(2) Důvody právní úpravy obou druhů odpovědnosti v českém právu (funkce)

Jak jsem již uvedla v předchozích kapitolách této práce, až do 1. června 1998 (do účinnosti Zákona) se při uplatňování odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku postupovalo podle ustanovení upravujících obecnou občanskoprávní odpovědnost za škodu. Vzhledem k povinnosti České republiky přizpůsobit se právu Evropské

unie, bylo třeba, mimo jiné, zařadit do našeho právního řádu speciální úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. V souvislosti s tímto krokem byla řešena otázka, zda tuto povinnost splnit zařazením nového speciálního druhu odpovědnosti za škodu do občanského zákoníku či zvolit formu samostatného zákona. Nakonec byla zvolena forma úpravy samostatným zákonem s podpůrným využitím občanského zákoníku.

Kromě přizpůsobení se právu Evropské unie (implementace Směrnice Rady Evropských společenství o odpovědnosti za vadné výrobky do našeho právního řádu) bylo důvodem pro přijetí speciální úpravy posílení postavení poškozeného při vymáhání náhrady za škodu mu způsobenou vadou výrobku, a to zejména zavedením přísné objektivní odpovědnosti, ale i rozšířením okruhu odpovědných subjektů (podrobněji viz kapitoly II. a III. této práce). Obecná občanskoprávní odpovědnost zůstala v platnosti beze změny, neboť její využití je široké a uplatní se i při řešení mnoha jiných případů. Porovnávané úpravy existují vedle sebe a jak již bylo v této práci několikrát uvedeno, poškozený si může vybrat, podle jaké právní úpravy bude při uplatnění svých práv postupovat, která právní úprava se nejlépe hodí pro řešení jeho případu, jak z hlediska předpokladů odpovědnosti za škodu, tak i jejich prokazování (§ 10 odst. 2 Zákona).

Funkce obou porovnávaných typů odpovědnosti za škodu je stejná. Vedle funkce prevenční (hrozba sankcí) je zejména pro poškozeného nejdůležitější funkce reparační – tedy nahrazení vadou výrobku vzniklé ať majetkové či nemajetkové újmy. Dá se říci, že povinnost škůdce nahradit vzniklou škodu hraje i funkci represivní (potrestání protispolečenského chování škůdce).

(3) Možnosti uplatnění obou druhů odpovědnosti v jednotlivých případech

Možnosti uplatnění obou druhů odpovědnosti závisí na konkrétním řešení případě, zejména na osobě poškozeného. Je-li poškozeným přímo nabyvatel výrobku, jehož vadou byla škoda způsobena, může postupovat jak podle Zákona, tak podle ustanovení § 420 obč. zák. v závislosti na dalších konkrétních okolnostech případu. Může tedy uplatnit svá práva jak z odpovědnosti smluvní tak i mimosmluvní. Je-li však poškozeným osoba odlišná od nabyvatele výrobku, může svá práva uplatnit pouze z titulu odpovědnosti mimosmluvní a může tak postupovat pouze podle Zákona nebo podle ustanovení § 420 obč. zák.

Další výběr pak závisí na době, kdy ke škodě způsobené vadou výrobku došlo, z hlediska časové možnosti uplatnění práv z jednotlivých druhů odpovědnosti v důsledku promíčení či prekluze, ale i na znalosti (možnostech zjištění) osoby škůdce či škůdců a v neposlední řadě i na jejich majetkových možnostech z hlediska účelného vedení případného sporu či poté exekuce, tedy získání odpovídající náhrady vzniklé újmy. Ani jedním z porovnávaných druhů odpovědnosti však nelze nahradit újmu, která byla způsobena nabyvateli tím, že mu byl přenechán vadný výrobek. K nápravě této újmy slouží institut odpovědnosti za vady (viz kapitola V. této práce).

K otázce uplatnění obou druhů odpovědnosti uvádím následující příklady z praxe.

1) Nabyvatelé si zakoupili v obchodě novou vodovodní baterii do kuchyně, kterou sami nainstalovali. Po návratu z dovolené zjistili, že baterie teče takovou intenzitou, že poškodila dva měsíce starou

kuchyňskou linku a způsobila zbytečný odběr vody (vodné a stočné). Nejednalo se o závadu vzniklou instalací výrobku nabyvateli, ale o vadnou baterii.

Nabyvatelé mají v tomto případě, kromě nároků z odpovědnosti za vady baterie vůči prodejci (výměna, sleva z kupní ceny ...), také nárok na náhradu škody vadou vodovodní baterie způsobené, pokud prokáží, že baterie byla vadná a že jim vznikla škoda, a to v důsledku vady baterie (prokáží příčinnou souvislost mezi vznikem škody a vadou baterie). Mohou postupovat buď podle Zákona (pokud výše jim vzniklé škody převyšuje částku vypočtenou z 500 EUR kursem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou v den, v němž škoda vznikla nebo byla zjištěna), nebo podle obecné úpravy odpovědnosti za škodu (§ 420 obč. zák.). Podle Zákona mohou nabyvatelé vadné baterie uplatnit svá práva z odpovědnosti za škodu způsobenou na kuchyňské lince v důsledku vadné vodovodní baterie vůči výrobci vadné baterie, popřípadě vůči osobám uvedeným v § 2 Zákona (dovozce, dodavatel apod.). Nebo mohou postupovat podle ustanovení § 420 a násl. obč. zák. a uplatnit svá práva z odpovědnosti za škodu způsobenou na kuchyňské lince vadnou baterií vůči osobě, která jim vadnou baterii prodala. Ta se však může vyvinít pokud prokáže, že škodu nezavinila, což v případě postupu vůči výrobci podle Zákona není možné, neboť tam se jedná o objektivní odpovědnost výrobce (bez ohledu na zavinění).

2) Nabyvatel si nechal do svého vozu autorizovaným servisem namontovat CD changer, který během krátké doby poničil nejméně pět CD. Po odeslání přístroje k výrobci bylo zjištěno, že CD changer měl (nikoli vinou uživatele či chybné montáže) vadnou mechaniku.

I v tomto případě má nabyvatel, kromě práv z odpovědnosti za vady, nárok na náhradu škody způsobené vadným CD changerem na jeho

CD, pokud prokáže vadu přístroje (viz zpráva od výrobce o vadné mechanice), vznik škody (poničením CD) a příčinnou souvislost mezi poničením CD a vadou CD changeru. Jelikož však škoda s největší pravděpodobností nebude převyšovat částku vypočtenou z 500 EUR kursem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou v den, v němž škoda vznikla nebo byla zjištěna, bude moci nabyvatel svá práva z odpovědnosti za škodu na CD vzniklou uplatňovat jen podle obecných ustanovení o odpovědnosti za škodu (§ 420 a násl. obč. zák.) vůči osobě, jež mu vadný CD changer prodala, pokud ta se ovšem nevyviní prokázáním nezavinění.

3) Nabyvatelka si v obchodě zakoupila černé kalhoty. Kalhoty pouštěly černou barvu jak během praní (práno podle návodu i podle rady prodávající), ale hlavně i během normálního nošení, kdy obarvily další oblečení nabyvatelky včetně nové bundy. Po druhém vyprání kalhoty ztratily barvu.

Ztrátu barvy po vyprání (pokud byly kalhoty vyprány podle návodu a praní u nich nebylo vyloučeno) je třeba považovat za vadu, pro kterou je možné kalhoty reklamovat u prodávajícího – uplatnit u něho práva z odpovědnosti za vady.

Škodu způsobenou obarvením nové bundy může nabyvatelka uplatnit v rámci odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (kalhot), pokud prokáže existenci vady (vadné kalhoty), vznik škody (poničená bunda) a příčinnou souvislost mezi vadou kalhot a poničením bundy. Jelikož však škoda stejně jako v předchozím případě s největší pravděpodobností nebude převyšovat částku vypočtenou z 500 EUR kursem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou v den, v němž škoda vznikla nebo byla zjištěna, bude moci nabyvatelka svá práva z odpovědnosti za škodu jí vzniklou poničením nové bundy uplatňovat jen podle obecných ustanovení o odpovědnosti za škodu

(§ 420 a násl. obč. zák.) vůči osobě, jež jí černé kalhoty prodala, pokud ta se ovšem nevyviní tím, že prokáže, že škodu nezavinila.

Občanskoprávní odpovědnost za vady

Občanskoprávní odpovědnost za vady je, jak již bylo uvedeno výše, jedním z druhů občanskoprávní odpovědnosti.

(1) Právní úprava v ČR

Odpovědnost za vady je v českém právním řádu upravena jak v předpisech soukromoprávních, tak i veřejnoprávních. Ze soukromoprávních předpisů je nejdůležitější úprava v občanském zákoníku (zák. č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a v obchodním zákoníku (zák. č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Právní úprava odpovědnosti za vady v těchto dvou kodexech je základem soukromoprávní ochrany zákazníků (spotřebitelů). Soukromoprávní ochranu spotřebitele zvýšením požadavků na kvalitu a bezpečnost výrobků významným způsobem rozšířila úprava provedená zákonem o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (zák. č. 59/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Z předpisů veřejnoprávní povahy je nejvýznamnější zákon o ochraně spotřebitele (zák. č. 634/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů), který tvoří důležitý veřejnoprávní základ celkové ochrany spotřebitele s některými konkrétními účinky i pro oblast soukromého práva - např. § 19 odst. 3 tohoto zákona (stanovení povinností podnikatelů při prodeji zboží v obchodě).

Občanskoprávní odpovědnost za vady je v občanském zákoníku upravena:

- 1) obecně pro všechny úplatné občanskoprávní závazkové vztahy, na základě kterých došlo k vadnému plnění (§ 499 a násl.). Tato úprava se použije, není-li úprava speciální, která má před obecnou přednost (lex specialis derogat legi generali).⁽²⁾
- 2) speciálně - u některých smluvních typů jsou některé otázky upraveny odlišně od obecné úpravy.

Speciální úpravy:

- a) u kupní smlouvy - § 596 a násl. a v jejím rámci pro prodej zboží v obchodě - § 619 a násl. Podle § 611 se ustanovení o kupní smlouvě (tedy i její speciální úprava odpovědnosti za vady) použijí přiměřeně i na smlouvu směnnou.
- b) u smlouvy o dílo - pro zhotovení věci na zakázku - § 645 a násl. a pro opravu a úpravu věci - § 653 a násl.
- c) u smlouvy darovací - § 629 - platí pro vady, které má dar v době odevzdání a tyto nebyly při předání daru zjevné a na které dárce neupozornil - obdarovaný je pak oprávněn jen dar vrátit (jinou možnost nemá). V tomto případě nedopadají obecná ustanovení o odpovědnosti za vady, neboť nejde o úplatný závazkový právní vztah.

(2) Subjekty občanskoprávní odpovědnosti za vady

Z povahy odpovědnosti za vady vyplývá, že účastníky tohoto odpovědnostního právního vztahu jsou účastníci původního závazkového právního vztahu, a to:

- a) subjekt, který za úplatu poskytl vadné plnění, jež bylo předmětem původního závazku (běžně označovaný jako zcizitel nebo poskytovatel) a
- b) ten, jemuž bylo vadné plnění poskytnuto (běžně označovaný jako nabyvatel).

Těmito subjekty mohou být na obou stranách fyzické osoby, právnické osoby nebo stát.

Způsobilost fyzických a právnických osob mít práva a povinnosti, které jsou obsahem občanskoprávního vztahu z odpovědnosti za vady, i jejich způsobilost vlastními právními úkony tato práva a povinnosti nabývat, je upravena v části první, hlavě druhé občanského zákoníku a odpovídá jejich způsobilosti v rámci původního závazkového vztahu.

(3) Vznik občanskoprávní odpovědnosti za vady

Předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti za vady:⁽⁴⁾

a) Existence platného závazkového právního vztahu.

Odpovědnost za vady (jak již bylo výše uvedeno) navazuje na původní závazkový právní vztah, z něhož vznikají smluvními stranami sledovaná práva a povinnosti. Původní závazkový vztah je založen smlouvou, proto musí být uzavřena (ve formě požadované zákonem či smluvními stranami) smlouva tento vztah zakládající a tato smlouva musí být platná. Neplatná smlouva nemůže založit závazkový právní vztah a tedy ani vztah z odpovědnosti za vady. Pokud by k plnění z neplatné smlouvy došlo, mohl by vzniknout jen závazek z bezdůvodného obohacení (zejména § 457 obč. zák.). Z toho plyne, že pokud původní závazkový právní vztah není založen platným právním úkonem, pak na jeho základě nemohou být

uplatňována ani práva z odpovědnosti za vady. Přichází pak v úvahu jen odpovědnost za škodu.

b) Přenechání věci jinému na základě úplatné smlouvy (viz a)). Nebylo-li plnění poskytnuto, přicházejí v úvahu jiné druhy odpovědnosti, odpovědnost za vady však nikoli. Plnění ze závazkového právního vztahu může mít různou povahu. Může spočívat v poskytnutí věci nebo činnosti (služby). Věcí se zde rozumí hmotné předměty, a přírodní síly, které jsou ovladatelné a slouží lidské potřebě.⁽⁴⁾

Odpovědnost za vady v pravém slova smyslu nastává jen při úplatných závazkových právních vztazích, protože jen u takovýchto uplatňuje zákon požadavek (ve smyslu právní povinnosti a popřípadě i odpovědnosti) na určité vlastnosti plnění podle § 499 obč. zák. U smluv bezúplatných není na místě, aby zcizitel odpovídal za vady plnění, jelikož nabyvatelem není poskytována žádná protihodnota. I v těchto případech je však třeba zajistit alespoň odpovídající minimální ochranu nabyvatelů. Proto je například u smlouvy darovací stanovena povinnost dárce, aby obdarovaného upozornil na vady, o kterých ví, a obdarovaný je oprávněn dar vrátit, pokud se vyskytne vada, na kterou ho dárce neupozornil. Odpovědnost dárce za nesplnění této povinnosti se vztahuje jen na vady, které měl dar v době převodu vlastnického práva, nikoli na ty, jež se vyskytly později, a obdarovaný má z titulu odpovědnosti za vady jen jediné uvedené právo.

Další podmínky vzniku odpovědnosti za vady označuje právní teorie jako předpoklady vzniku a existence odpovědnosti za vady:⁽²⁾

c) Porušení původní smluvní právní povinnosti zcizitele poskytnout za úplatu nabyvateli plnění řádně, tj. bez vady, která je

obecně vyjádřena v § 499 obč. zák. Poskytnutí vadného plnění je porušením povinnosti ze závazkového právního vztahu. Nabyvateli tak vznikla v jeho majetkové sféře újma představovaná vadou poskytnutého plnění. Nápravu takto vzniklé újmy zabezpečuje soukromé právo prostřednictvím odpovědnosti za vady. Odpovědnost za vady původní právní povinnost bezvadně plnit modifikuje na povinnost odstranit vadu, resp. doplnit to, co chybí, vyměnit věc za bezvadnou, poskytnout přiměřenou slevu, nebo strpět zrušení smlouvy odstoupením od ní. Cílem je náhradní dosažení toho, co smluvní strany zamýšlely dosáhnout při uzavírání původní smlouvy, tj. řádného splnění, a původní smluvní právní povinnost zcizitele zaniká až splněním některé z takto modifikovaných následných právních povinností. Dalším možným řešením je zrušení původní smlouvy a vzájemné vrácení plnění.

d) Výskyt, resp. projevení se, vady v době plnění nebo v záruční době (tedy výskyt vady v určitém časovém okamžiku či v určitém časovém období).

Vadné je takové plnění, které:

- nemá vlastnosti výslovně dohodnuté ve smlouvě nebo obvyklé (pokud nebyly dohodnuty)
- nelze použít podle smlouvy, popřípadě její povahy nebo účelu
- má právní vady.

Vadami podle občanského zákoníku, se rozumí nedostatky plnění spočívající v tom, že zcizitel nepřenechal takový předmět plnění, jaký podle smlouvy přenechat měl.

Vady lze třídit podle různých hledisek, z nichž jedno, které používá i občanský zákoník, je třídění na vady právní a faktické.^{(2),(4)}

- Vady faktické - jsou nedostatky fyzické povahy, které přenechanou věc znehodnocují. Mohou to být vady jakosti (kvality), jako jsou vady provedení apod., nebo vady množství (kvantity), kdy došlo k rozdílu mezi množstvím, které bylo plněno a tím, které plněno být mělo.

- Vady právní - jsou nedostatky, které brání tomu, aby nabyvatel nabyl k předmětu všechna práva, která podle smlouvy nabýt měl (např. existence věcného břemene, zatížení věci zástavním právem apod.). Základní právní vadou je to, že zcizitel neměl práva, která převáděl (zejména např. vlastnické právo k prodávané věci), a právní úkon je tedy podle § 39 obč. zák. absolutně neplatný. V tomto případě však nevzniká odpovědnost za vady, jelikož tu nedošlo ani ke vzniku původního závazkového právního vztahu (viz a)).

Důležitou okolností je také doba vzniku vady.⁽³⁾ Tato doba je různá podle toho, zda se jedná o zákonnou odpovědnost za vady (tzv. mimozáruční odpovědnost za vady) nebo o záruční odpovědnost za vady. Při zákonné odpovědnosti musí vada existovat již v době plnění (není rozhodné, kdy se projeví). Za vady vzniklé po této době již zcizitel neodpovídá. Jinak tomu je při záruční odpovědnosti za vady. Tady zcizitel odpovídá i za vady, které se vyskytnou v záruční době (tzn. do stanovené, či sjednané doby po plnění). Záruční odpovědnost může být založena přímo zákonem (zákonná záruční odpovědnost, zákonná záruka), nebo smlouvou (smluvní záruční odpovědnost, smluvní záruka) anebo jednostranným prohlášením zcizitele (jednostranně založená záruční odpovědnost). O existenci všech druhů záruční odpovědnosti je zcizitel povinen vydat nabyvateli písemné potvrzení - tzv. záruční list.

Od vadného plnění je nutno odlišit plnění něčeho jiného než bylo sjednáno (tzv. alud). Teorie občanského práva tu převážně dochází k závěru, že na takto poskytované plnění nelze pohlížet jako

na plnění z původní smlouvy, ale jako na návrh na změnu původní smlouvy. Nabyvatel je proto může přijmout, nebo odmítnout a trvat na plnění podle původní smlouvy. Pokud však nabyvatel toto jiné nabídnuté plnění přijme, pak došlo ke změně původní smlouvy, pokud pro novou smlouvu zákon nevyžaduje zvláštní formu (např. písemnou).⁽³⁾

Tím, že plnění bylo vadné, nedostane se nabyvateli protihodnota za jeho vzájemné plnění a v důsledku toho mu vznikne majetková újma, jejíž nápravu zabezpečuje soukromé právo prostřednictvím odpovědnosti za vady - prostřednictvím následně vzniklých specifických práv a povinností. Cílem odpovědnosti za vady je tedy také dosažení ekvivalentnosti plnění ze strany zcizitele. Občanskoprávní odpovědnost za vady tedy zajišťuje i ekvivalentnost původní smlouvy.

e) Příčinná souvislost mezi c) a d).

Odpovědnost za vady vzniká jen jako následek porušení povinnosti zcizitele plnit bez vad. Zcizitel, proto neodpovídá za vady, které vznikly v důsledku působení nabyvatele, třetích osob nebo vady, k jejichž vzniku by došlo i jinak (působením přírodních sil, zásahem vyšší moci), pokud vznikly v době, kdy nabyvatel již nesl nebezpečí škody na věci.

Aby mohla odpovědnost za vady plnit svůj účel, musí být odpovědností objektivní. To znamená, že postihuje zcizitele již na základě samotného přenechání vadné věci, které zahrnuje porušení původní povinnosti plnit bez vad, výskyt vadného plnění i příčinnou souvislost mezi nimi, a nevyžaduje se na jeho straně zavinění a není ani rozhodné, zda zcizitel o existenci vady věděl nebo ne.

Zcizitel zásadně neodpovídá za některé vady, respektive nabyvatel nemůže odpovědnost za ně uplatnit, byť existovaly v době plnění. Jde o tyto vady:

- Vady zjevné (zřejmé, seznatelné, do očí bijící), které lze zjistit při obvyklé pozornosti bez odborných znalostí (§ 500 obč. zák.). Toto platí jen za předpokladu, že si nabyvatel mohl věc před uzavřením smlouvy náležitě prohlédnout. I za tyto vady však zcizitel odpovídá, pokud nabyvatele výslovně ujistil, že věc je bez jakýchkoliv závad.
- Vady, které lze zjistit z katastru nemovitostí (§ 500 obč. zák.). Pokud ale zcizitel výslovně ujistil nabyvatele, že věc žádné vady nemá, pak i za tyto vady odpovídá.
- Vady věci určené úhrnem - přenechání věci jak stojí a leží (§ 501 obč. zák.). I v těchto případech výjimečně zcizitel za vady odpovídá, pokud věc neměla vlastnosti výslovně nabyvatelem vymíněné, nebo vlastnosti, o kterých zcizitel výslovně prohlásil, že je má. V těchto případech se má patrně za to, že nabyvatel vadný stav plnění akceptoval a nejde pak proto ze strany zcizitele o porušení smluvní povinnosti.

Nabyvatel nemůže uplatnit práva z odpovědnosti za vady věci, jestliže se již vzniklých práv z odpovědnosti za vady písemně vzdal. Práv z odpovědnosti za vady není možné se vzdát před splněním, resp. před uplynutím záruční doby.

(4) Uplatnění práv z občanskoprávní odpovědnosti za vady (včetně lhůt)

Práva z odpovědnosti za vady má ten, kdo smlouvu o plnění se zcizitelem uzavřel a na jejím základě plnění získal (nabyvatel). Tato práva přecházejí jako majetková práva smrtí nabyvatele na jeho dědice. Pokud dojde ke smluvnímu převodu věci z nabyvatele na třetí osobu, podle současné soudní praxe práva z odpovědnosti za vady vůči původnímu zciziteli na třetí osobu nepřecházejí. Je ale zastáván i jiný názor, podle něhož jde o určité majetkové právo, jež je spjata s věcí, a proto spolu s ní na třetí osobu přechází. Tento názor nesdílím, neboť nejde o právo věcné ale závazkové.

Uplatnění práv z odpovědnosti za vady má tři fáze:⁽³⁾

- 1) zjištění existence vady plnění
- 2) včasné vytknutí vady zciziteli
- 3) uplatnění práva z odpovědnosti za vady u soudu (jen pokud nedojde k mimosoudnímu vypořádání).

Ad. 1) Jak již bylo řečeno výše, výskyt vady (a tedy i zjištění její existence) je jeden ze základních předpokladů vzniku občanskoprávní odpovědnosti za vady. Aby nabyvatel mohl právo z odpovědnosti za vady uplatnit, musí vadu zjistit. Pokud vada nevznikne nebo ji nabyvatel nezjistí v určitém okamžiku (při předání), nebo v určité době, nemůže vzniknout občanskoprávní odpovědnost za vady a nemohou být ani uplatňována práva z ní.

Ad. 2) Včasné oznámení vady zciziteli znamená dle § 504 obč. zák., že nabyvatel musí zciziteli vadu vytknout, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy měl možnost si věc prohlédnout, popř. přezkoušet. Činí-li si třetí osoby nárok na poskytnutou věc (právní vada), musí

vytknutí vady zahrnovat i oznámení uvedené skutečnosti. Jestliže tak nabyvatel neučiní, svůj nárok z odpovědnosti za vady neztrácí, ale jeho práva se oslabují a zcizitel může proti němu uplatnit všechny námitky, které nebyly uplatněny proti třetí osobě. (Lhůta určená slovy "bez zbytečného odkladu" je lhůtou pořádkovou, která plyne od doby, kdy měl nabyvatel možnost si věc prohlédnout.) Nejpozději může nabyvatel vadu vytknout do šesti měsíců, pokud zákon nestanoví jinak. Tato šestiměsíční lhůta, jejíž počátek ani délku nelze změnit, je lhůtou propadnou (prekluzivní), což znamená, že pokud nabyvatel vady plnění zciziteli nevytkne v této lhůtě, jeho práva z odpovědnosti za vady zaniknou. K zániku práva soud přihlíží z úřední povinnosti. Tato lhůta je také lhůtou hmotněprávní, tzn. že vytknutí vady musí zciziteli nejpozději poslední den této lhůty dojít. Pokud jde o záruční odpovědnost, je třeba vadu vytknout nejpozději do uplynutí záruční doby (§ 505 obč. zák.).

Vytknutí vady je jednostranný právní úkon nabyvatele vůči zciziteli, který spočívá v dostatečně určeném označení vady, popř. popsání toho, jak se vada navenek projevuje. Soudní praxe v určitých případech trvá na tom, aby vytknutí vady obsahovalo také oznámení konkrétního práva z odpovědnosti za vady, kterého se nabyvatel domáhá. Tento požadavek však nemá oporu v občanském zákoníku.

Ad. 3) Pokud nabyvatel vady plnění včas a řádně vytkl zciziteli, ten však dobrovolně nespínil, musí nabyvatel uplatnit již konkrétní práva z odpovědnosti za vady u soudu v obecné (tříleté) promlčecí lhůtě, která počíná běžet ode dne, kdy nabyvatel vytkl vadu u zcizitele (§ 508 obč. zák.). Pokud tak nabyvatel v této době neučiní, jeho práva z odpovědnosti za vady se promlčí.

(5) Nároky z občanskoprávní odpovědnosti za vady

Nároky (vlastní práva) z občanskoprávní odpovědnosti za vady obecně upravuje § 507 obč. zák. Závisí na tom, zda jde o vadu odstranitelnou či neodstranitelnou a zda lze či nelze věc užívat dohodnutým způsobem nebo řádně:⁽⁴⁾

- 1) Vada je odstranitelná. Nabyvatel si může vybrat ze dvou různých práv. Může se domáhat bezplatného odstranění vady (formou opravy věci nebo doplněním toho, co chybí), nebo může žádat přiměřenou slevu z ceny. Jednou zvolené právo není možné jednostranně změnit.
- 2) Vada je neodstranitelná, ale nebrání tomu, aby věc mohla být řádně nebo dohodnutým způsobem užívána. V tomto případě může nabyvatel pouze žádat přiměřenou slevu z ceny.
- 3) Vada je neodstranitelná a věc není možno v důsledku toho řádně nebo dohodnutým způsobem užívat. Nabyvatel se může v tomto případě domáhat zrušení smlouvy.

Vada je neodstranitelná, pokud ji nelze vůbec odstranit (objektivně či subjektivně zcizitelem), anebo ji odstranit lze, ale bylo by to nepřiměřeně náročné, časově zdlouhavé nebo ekonomicky neúčelné.⁽³⁾ U prodeje v obchodě jsou za vady neodstranitelné považovány i takové vady, které jsou sice odstranitelné, ale v důsledku opětovného výskytu vady nebo většího počtu vad nemůže věc nabyvatel (kupující) řádně užívat (§ 622 odst. 2 obč. zák.). V souvislosti s tím je třeba také zmínit ustanovení § 19 odst. 3 zákona o ochraně spotřebitele, podle kterého musí prodávající (podnikatel - zcizitel) nebo jím pověřený pracovník rozhodnout o reklamaci ihned, ve složitých případech do tří pracovních dnů (nezapočítává se doba k odbornému posouzení vady). Reklamace

včetně odstranění vady musí být provedena bez zbytečného odkladu, nejpozději do třiceti dnů ode dne uplatnění reklamace, pokud není dohodnuta lhůta delší. Po uplynutí této lhůty má spotřebitel (nabyvatel) stejná práva, jako by se jednalo o vadu neodstranitelnou.

Kromě práv uvedených v § 507 zná občanský zákoník ještě právo na výměnu vadné věci za věc bezvadnou (prodej zboží v obchodě - § 622 obč. zák.). Toto právo přichází v úvahu zejména jako varianta práva na zrušení smlouvy, které se při prodeji zboží v obchodě realizuje odstoupením od smlouvy.

Vedle výše uvedených práv z odpovědnosti za vady má nabyvatel vůči zciziteli ještě další právo přímo související s tím, že byla přenechána vadná věc, a to právo na náhradu nutných nákladů, které vznikly nabyvateli v souvislosti s uplatněním práva z odpovědnosti za vady (poštovné, přeprava věci apod.). Toto právo je třeba oznámit zciziteli nejpozději do jednoho měsíce od uplynutí doby, ve které je třeba vady vytknout, jinak dle § 509 obč. zák. toto právo zanikne. U soudu musí být uplatněno v tříleté promlčecí době, která běží od vytknutí vady u zcizitele (§ 509 odst. 2 obč. zák.).

VI

Vztah občanskoprávní odpovědnosti za vady a odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

Vzájemný vztah občanskoprávní odpovědnosti za vady a občanskoprávní odpovědnosti za škodu upravuje občanský zákoník v § 510 (v § 600 je obdobná speciální úprava pro kupní smlouvu), podle něhož uplatnění nároku z odpovědnosti za vady nevyklučuje nárok na náhradu škody, která z vady vznikla. Toto ustanovení zdůrazňuje výše zmíněnou skutečnost, že vada výrobku může znamenat nejen újmu spočívající v ní samotné, ale i újmy další, vadou výrobku způsobené, a že odpovědnostní nároky z jedné či druhé újmy vyplývající jsou samostatné, nezávislé a obtojí vedle sebe. Jedná se o dvě formy odpovědnosti, z nichž každá napravuje jinou majetkovou újmu vadou výrobku způsobenou.

Stejný vztah je i mezi občanskoprávní odpovědností za vady a odpovědností za škodu způsobenou vadou výrobku podle zákona č. 59/1998 Sb., v platném znění, ač není nikde výslovně upraven.

(1) Srovnání z hlediska jednotlivých bodů ad. II, III a V shora

Právní úprava občanskoprávní odpovědnosti za vady i obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu (podle níž lze posuzovat i odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku – viz výše) je obsažena převážně v občanském zákoníku (zák. č. 40/1964 Sb.), a to odpovědnost za škodu v části šesté a odpovědnost za vady v části osmé. Speciální úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou

výrobku je upravena zvláštním zákonem č. 59/1998 Sb., v platném znění (Zákon).

Občanskoprávní odpovědnost za vady je (jak již bylo výše uvedeno) v občanském zákoníku upravena obecně pro všechny úplatné závazkové vztahy, na jejichž základě došlo k vadnému plnění (§ 499 a násl.). Obecná úprava se použije, pokud u konkrétního smluvního typu není daná otázka řešena odlišně.

Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku je (viz výše) upravena Zákonem, s tím, že pokud Zákon danou otázku neupravuje, použijí se pro její řešení ustanovení občanského zákoníku. Zákon dále dává poškozenému možnost se rozhodnout, zda bude svá práva z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku uplatňovat podle Zákona či podle občanského zákoníku. Pro občanskoprávní odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku neobsahuje občanský zákoník speciální skutkovou podstatu (tato zvláštní skutková podstata je upravena právě Zákonem), proto se použije zásadně úprava obecné odpovědnosti za škodu obsažená v § 420 obč. zák.

Pro oba druhy odpovědnosti (odpovědnosti za vady i odpovědnosti za škodu, včetně speciální úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku) se použijí obecná ustanovení občanského zákoníku obsažená v jeho první části. Z toho, co je uvedeno v předchozích kapitolách této práce, je zřejmé, že praktická bude zejména například aplikace ustanovení o účastnících občanskoprávních vztahů a o právních úkonech.

Odpovědnost za vady a odpovědnost za škodu je upravena i v řadě dalších právních předpisů - hlavně v obchodním zákoníku (zák. č. 513/1991 Sb., v platném znění). Z hlediska vztahu občanskoprávní a obchodněprávní odpovědnosti platí, že ve vztahu dvou určitých subjektů bude třeba odpovědnost za vady

i odpovědnost za škodu posoudit stejně buď podle občanského nebo obchodního zákoníku. V souvislosti s vadou určitého výrobku a škodou tímto vadným výrobkem způsobenou tedy půjde ve vztahu určitých subjektů v obou případech buď o odpovědnost občanskoprávní nebo obchodněprávní, podle toho, bude-li odpovědnostní vztah těchto dvou subjektů vztahem občanskoprávním podle § 1 odst. 2 obč. zák. nebo vztahem obchodněprávním podle § 1 odst. 1 obch. zák. Pokud by poškozený při uplatnění svých práv z odpovědnosti za škodu způsobenou vadnou výrobku postupoval podle Zákona, platilo by právě uvedené jen pro odpovědnost za vady.

Subjekty občanskoprávní odpovědnosti za vady jsou výlučně zcizitel (ten, kdo poskytl vadné plnění) a nabyvatel (ten, jemuž bylo vadné plnění poskytnuto). Subjekty odpovědnosti za škodu podle občanského zákoníku a odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle Zákona jsou škůdce (ten, kdo škodu způsobil protiprávním jednáním) a poškozený (ten, jemuž byla škoda způsobena). V závislosti na tom, jakou cestou se náhrady škody způsobené vadou výrobku domáháme, jsou dány i subjekty právního vztahu.

- 1) Vycházíme-li z toho, že zcizitel (prodávající) porušil svou smluvní povinnost plnit řádně (bez vad), pak subjekty odpovědnostního vztahu jsou pouze osoby, které jsou ve smluvním právním vztahu, tj. zcizitel a nabyvatel. V tomto případě jsou tedy subjekty totožné jako u odpovědnosti za vady. Škůdce má v tomto případě možnost zprostit se této odpovědnosti vyviněním (exkulpací podle § 420 odst. 3 obč. zák.).
- 2) Bude-li se vycházet z toho, že ke vzniku škody došlo porušením mimosmluvní (zákonné) povinnosti (např.

povinnosti uvedené § 415 obč. zák. či v některých zvláštních zákonech, které zakazují uvádět do oběhu vadné výrobky – zákon o technických požadavcích na výrobky apod.), budou subjekty tohoto odpovědnostního vztahu na straně škůdce nejen zcizitel, ale i výrobce vadného výrobku (budou odpovídat společně a nerozdílně, solidárně), na straně poškozeného jakákoliv osoba, již byla vadným výrobkem způsobena škoda. I v tomto případě se podle občanského zákoníku jedná o odpovědnost za škodu založenou na principu předpokládaného zavinění a škůdce se tedy může své odpovědnosti zprostit (vyvinít).

- 3) Bude-li se při uplatňování náhrady škody způsobené vadou výrobku postupovat dle Zákona, budou subjekty odpovědnostního vztahu výrobce vadného výrobku, popřípadě osoby uvedené v § 2 Zákona (jakékoliv subjekty, které se podílejí na distribuci výrobku a které nejsou výrobcí v pravém slova smyslu (dovozci a dodavatelé výrobků), na které se bude moci poškozený obrátit, pokud nebude výrobce jednoznačně identifikovatelný), a poškozený, tj. osoba, již byla způsobena škoda, ať již na zdraví či na majetku. V tomto případě se jedná o přísnou objektivní mimosmluvní odpovědnost, které se může výrobce zprostit pouze za podmínek uvedených v § 5 Zákona.

Jak vyplývá z výše uvedeného, u odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku může na straně škůdce vystupovat nejen ten, kdo vadně plnil (zcizitel), ale i výrobce, dovozce, dodavatel apod. Poškozeným může být nabyvatel vadného výrobku (plnění), ale i třetí osoba, pokud jí byla vadou výrobku způsobena škoda. Uvedené závisí na tom, jaký druh odpovědnosti uplatňujeme a podle které právní úpravy při tom postupujeme.

Vznik občanskoprávní odpovědnosti za vady je podmíněn existencí platného závazkového právního vztahu a poskytnutím plnění jinému za úplatu (s výjimkou darování – viz výše) v rámci takového právního vztahu. Odpovědnost za škodu způsobená vadou výrobku s platným závazkovým vztahem také souvisí, nejde tu však ve vztahu škůdce a poškozeného o nezbytnou podmínku. Právní vztah z odpovědnosti za škodu nemusí vzniknout jen mezi účastníky závazkového vztahu a přichází v úvahu i při přenechání vadných výrobků na základě neplatné smlouvy.

Předpoklady vzniku odpovědnosti za vady jsou - porušení původní právní povinnosti zcizitele poskytnout nabyvateli plnění bez vady, výskyt (projevení se) vady v době plnění nebo v záruční době a příčinná souvislost mezi výskytem vady a porušením právní povinnosti zcizitelem. Jak již bylo výše uvedeno, u odpovědnosti za vady není vyžadováno zavinění - je to odpovědnost přísně objektivní. Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku posuzovaná podle Zákona je také objektivní ale s uvedením zprošťovacích důvodů. Naproti tomu obecná občanskoprávní odpovědnost za škodu podle § 420 obč. zák. je odpovědností založenou na presumovaném zavinění. Kromě zavinění jsou základními předpoklady vzniku obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu porušení právní povinnosti (vadné plnění), vznik škody a příčinná souvislost mezi vznikem škody a porušením právní povinnosti (vadným plněním). Tyto tři předpoklady jsou také Zákonem stanovenými předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.

K uplatnění práv z občanskoprávní odpovědnosti za vady je nutné, aby došlo k včasnému vytknutí vady zciziteli, jinak tato práva zaniknou. Naproti tomu k uplatnění práv z obecné občanskoprávní

odpovědnosti za škodu podle § 420 obč. zák. a z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle Zákona se oznámení vzniku škody odpovědnému subjektu nevyžaduje a nevyžaduje se ani vytknutí vady, ze které škoda vznikla. Rozdílná je i úprava promlčení srovnávaných práv. Promlčení práv z odpovědnosti za vady se řídí obecným režimem § 101, 102 obč. zák., naproti tomu pro práva z odpovědnosti za škodu platí zvláštní režim promlčení, resp. prekluze, upravený obecně pro občanskoprávní odpovědnost za škodu v § 106 obč. zák. a speciálně pro práva z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku uplatňovaná podle Zákona v § 9 a v § 9a Zákona.

Nároky z obou odpovědností jsou různé, což je podmíněno jejich rozdílnou funkcí. Nároky z občanskoprávní odpovědnosti za vady směřují k tomu, aby byla napravena majetková újma, která spočívá přímo ve vadnosti výrobku, a obnovena ekvivalentnost závazkového vztahu (bezplatné odstranění vady, sleva z ceny, popř. zrušení smlouvy), naproti tomu nároky z obecné občanskoprávní odpovědnosti za škodu i z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle Zákona směřují k nahrazení až další majetkové ale i nemajetkové újmy (škody), kterou vada způsobila (náhrada skutečné škody a ušlého zisku v penězích či uvedením do předešlého stavu, náhrada škody na zdraví).⁽⁶⁾

(2) Důvody právní úpravy obou druhů odpovědnosti v českém právu (funkce)

Obecně je dána potřeba obou druhů odpovědnosti, a tedy i samostatné zákonné úpravy, jejich rozdílnou funkcí a s tím souvisejícími rozdílnými předpoklady odpovědnosti, jak jsou popsány

výše. Při přenechání vadného výrobku je třeba v této souvislosti zejména zdůraznit rozdíl v povaze majetkové újmy v obou případech. Jak již bylo uvedeno, při přenechání vadného výrobku může vzniknout nabyvateli vedle majetkové újmy ve formě vady (tj. majetkové újmy znehodnocující samotný předmět plnění) ještě další majetková a nemajetková újma ve formě škody na majetku nebo na zdraví (ta může vzniknout i třetí osobě). Tuto újmu nelze napravit v rámci odpovědnosti za vady. Proto nastupuje (samozřejmě při splnění určitých zákonných předpokladů) odpovědnost za škodu. Práva z obou uvedených odpovědností jsou samostatná (na sobě nezávislá), což je dáno právě tím, že předpoklady jejich vzniku, jejich obsah, funkce, způsob uplatnění i promlčení jsou různé.

Kromě preventivně výchovné funkce je hlavním úkolem odpovědnosti za vady náprava určitého zvláštního typu majetkové újmy, která vzniká již v důsledku samotného poskytnutí vadného výrobku. Jinak řečeno, odpovědnost za vady směřuje k nápravě újmy v rámci původního závazkového právního vztahu (smlouvy), a tím vlastně k obnovení jeho ekvivalentnosti. Jde o zvláštní skutkovou podstatu, která používá specifické právní prostředky souhrnně označované jako odpovědnost za vady.⁽⁶⁾ Pro nápravu vad přenechaného výrobku, jak je shora popsána, by nepostačovala a nebyla adekvátní právní úprava odpovědnosti za škodu. Je to dáno již existencí původního právního vztahu mezi zcizitelem a nabyvatelem, jehož je odpovědnostní vztah, i při určité relativní samostatnosti, vlastně součástí (u odpovědnosti za škodu takový původní vztah být nemusí), povahou reparované újmy a tím i účelem odpovědnosti za vady. Z toho pak vyplývají odlišné předpoklady odpovědnosti za vady, způsob uplatnění a především odlišné formy nápravy způsobené újmy. Zejména právě specifická práva vyplývající z odpovědnosti za vady by nepřicházela u odpovědnosti za škodu

v úvahu. Povaze těchto práv i vazbě na původní právní vztah pak odpovídají přísnější podmínky jejich uplatnění, pokud jde o způsob i čas.

Naproti tomu funkcí odpovědnosti za škodu (v našem případě za škodu způsobenou vadou výrobku) je vedle preventivně výchovného působení náhrada majetkové ale i nemajetkové újmy, která vznikla až jako důsledek vadného plnění, tedy relativně mimo rámec původního závazkového právního vztahu. Mimo rámec původního závazkového vztahu se realizuje i reparace této újmy se všemi důsledky. Tato odpovědnost a její funkce by se nemohly důsledně uskutečňovat v rámci odpovědnosti za vady. Nevyhovovala by například úzká vazba na původní právní vztah, časové omezení odpovědnosti, způsob nápravy apod.⁽⁶⁾

Předpokladem naplňování specifické funkce obou druhů odpovědnosti a tedy i důvodů jejich oddělené právní úpravy v občanském zákoníku, resp. v Zákoně, je respektování jejich samostatnosti v právní praxi. To se týká zejména realizace práv z obou forem odpovědností, která jsou samostatná a jejich uplatňování je na sobě nezávislé. Za správný proto nepovažuji názor, že odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku je jen zvláštní povinností z odpovědnosti za vady a že uplatnění práv z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku je závislé na včasném vytknutí vady zciziteli. Takový názor by do značné míry nepochybně vedl k závěru, že spolu se zánikem práv z odpovědnosti za vady, způsobeným neoznámením vady zciziteli, zaniknou i práva z odpovědnosti za škodu vadou výrobku způsobenou. Úspěšné uplatnění práv z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku nelze vázat na včasné a řádné vytknutí vady zciziteli, neboť pro práva z odpovědnosti za vady jsou stanoveny speciální prekluzivní lhůty,

a šlo by pak o nahrazování podmínek, které platí pro uplatnění práv z odpovědnosti za škodu, podmínkami určenými speciálně pro uplatnění práv z odpovědnosti za vady a docházelo by tak k neodůvodněnému (nezákonnému) podrobení práv z odpovědnosti za škodu přísnějšímu právnímu režimu, který platí pro odpovědnost za vady. Tím by vlastně docházelo k modifikaci delší promlčecí lhůty, která platí pro uplatnění práv z odpovědnosti za škodu, na kratší lhůtu prekluzivní a tím i ke zvýhodňování škůdce (povinného) na úkor poškozeného.⁽⁶⁾

Dalším důsledkem samostatnosti práv z obou odpovědností je i to, že jednou zaniklá (prekludovaná) práva z odpovědnosti za vady nelze již s úspěchem uplatnit u soudu v rámci práv z odpovědnosti za škodu, když navíc jde zásadně o jiná práva. Opět se projevuje ta skutečnost, že při odpovědnosti za škodu se napravuje jiná újma než při odpovědnosti za vady.

Vše, co bylo dosud uvedeno o vztahu odpovědnosti za vady a odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, platí pro platné smlouvy, na jejichž základě došlo k úplatnému přenechání výrobku. Dojde-li k přenechání vadného výrobku na základě neplatného právního úkonu (neplatnost pro nedostatky formy, pro rozpor se zákonem či jeho obcházení, pro rozpor s dobrými mravy, atd.), pak není splněna jedna ze základních podmínek vzniku odpovědnosti za vady a tato odpovědnost nevznikne. Subjekty jsou v tomto případě povinny se mezi sebou vypořádat především z titulu bezdůvodného obohacení podle § 457 obč. zák. (vrácení plnění z neplatné smlouvy). Vznikne-li nabyvateli nebo třetí osobě škoda na majetku či na zdraví způsobená vadou výrobku, který byl přenechán na základě neplatného právního úkonu, řídí se odpovědnost za takto vzniklou škodu režimem § 420 obč. zák., resp. režimem upraveným Zákonem, za podmínek tam uvedených.

Při bezúplatném přenechání vadného výrobku se neuplatní obecná úprava odpovědnosti za vady, jelikož ta se podle § 499 obč. zák. vztahuje jen na úplatné závazkové právní vztahy. Ten, kdo vadnou věc bezúplatně přenechá, odpovídá za škodu způsobenou vadou této věci za splnění podmínek § 420 obč. zák., resp. Zákona.

(3) Možnosti uplatnění obou druhů odpovědnosti v jednotlivých případech

Možnost uplatnění obou odpovědností je dána především reálností a pravděpodobností vzniku škody způsobené vadou výrobku u různých druhů a typů výrobků. Pokud vezmeme v úvahu například obuv nebo oblečení, vada na těchto výrobcích způsobí škodu na zdraví nebo na majetku jen výjimečně. Hygienicky nevhodný materiál, ze kterého je věc vyrobena, jeho chybné označení nebo nesprávné pokyny pro údržbu, mohou například vést k alergii a s tím související škodě na zdraví nebo ke škodě na majetku v souvislosti s užíváním a údržbou věci. Nevhodný materiál, z něhož je například oblek vyroben, znamená jeho vadu. Při vyprání takového obleku způsobem odpovídajícím návodu a jeho předpokládané nebo uvedené kvalitě, pak může dojít ke škodě na dalších textilích praných s oblekem (obarví se). Pokud nabyvatel včas (ve lhůtě pro vytknutí vad a pro uplatnění nároku z odpovědnosti za vady) zjistí, že výrobek nemá vlastnosti obvyklé nebo inzerované, uplatní práva z odpovědnosti za vady. Dojde-li ke vzniku škody způsobené vadou výrobku, aniž by předtím byla vada zjištěna, uplatní práva z odpovědnosti za škodu podle § 420 obč. zák., resp. podle Zákona, přičemž možnost současného uplatnění práva z odpovědnosti za vady v takovém případě závisí na tom, zda jde o vztah zcizitele a nabyvatele a zda vada byla včas zciziteli vytknuta.

Nejčastěji dochází k uplatnění obou forem odpovědnosti při přenechání "technických" výrobků jako jsou například automobily, automatické pračky, chladničky, ale i u stavebních materiálů (cihly, cement, střešní krytina...) apod. Například v důsledku vadných brzd u automobilu (zakládající odpovědnost za vady) může dojít ke vzniku škody na samotné věci (automobil je při havárii, k níž došlo v důsledku vady, poškozen či zničen), ale i ke vzniku škody na jiné věci patřící nabyvateli nebo další osobě (škoda na jiném autě, na věcech vezených ve vadném autě, na stavbě, do které automobil narazil apod.) nebo může dojít ke vzniku škody na zdraví nabyvatele nebo jiné osoby. Tyto různé druhy škod mohou vzniknout jak jednotlivě, tak i současně. Oprava vadných brzd bude provedena z titulu odpovědnosti za vady (její odstranění), oprava částí automobilu poškozených při havárii z titulu odpovědnosti za škodu (uvedení do předešlého stavu, není-li škoda hrazena v penězích). Nepůjde-li o vztah nabyvatele a zcizitele (opravu brzd uplatní další vlastník automobilu) nebo nebyla-li vada brzd včas vytknuta, přichází v úvahu jen náhrada škody, tedy například bezplatná oprava částí automobilu poškozených havárií, naproti tomu brzdy budou opraveny na náklady vlastníka automobilu. Vadu brzd nelze reparovat v rámci odpovědnosti za škodu.

Jako příklady vztahu obou forem odpovědností v praxi uvádím následující rozhodnutí. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR uvedené ad. 2) sice neřeší přímo odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku, je však využitelné i pro řešení tohoto druhu odpovědností za škodu, zejména k řešení otázky vztahu odpovědnosti za škodu a odpovědnosti za vady, resp. otázky, co lze uplatnit v rámci odpovědnosti za škodu a co v rámci odpovědnosti za vady, a týká se tedy tématu této kapitoly.

1) Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. 8. 1978, sp.zn. 2 Cz 24/78, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1981, pod číslem 4.

V předmětném sporu se žalobci (nabyvatelé) domáhali, aby žalovaná obchodní organizace (zcizitel) byla uznána povinnou zaplatit jim částku 96 560,- Kčs jako náhradu škody, která jim vznikla tím, že následkem závady u plynové chladničky, kterou žalobci zakoupili u žalované, došlo k požáru v jejich bytě.

Rozsudkem obvodního soudu pro Prahu 1 bylo rozhodnuto, že žaloba je co do základu po právu.

Městský soud v Praze, který se k odvolání žalované organizace zabýval jen otázkou pasivní legitimace této obchodní organizace, dospěl k závěru, že organizace odpovídá jenom za vady prodané věci, neodpovídá však za škodu, která vadnou věcí vznikla. V důsledku toho, aniž se jinak zabýval věcnou správností závěrů soudu prvního stupně, jeho rozsudek změnil a žalobu zamítl.

Nejvyšší soud ČSR rozhodl o stížnosti pro porušení zákona, kterou podal generální prokurátor ČSR, tak, že tímto rozsudkem odvolacího soudu byl porušen zákon.

Z odůvodnění vyplývá, že organizace (zcizitel) odpovídá při prodeji v obchodě kupujícímu za škodu, která mu byla způsobena prodanou vadnou věcí. Odpovědnost obchodní organizace za vady prodané věci a její odpovědnost za škodu způsobenou takovou vadnou věcí, jsou odpovědnosti, které na sebe navzájem nutně nenavazují (podmínky pro posouzení, zda je dána odpovědnost jsou pro každou z nich různé), nepodmiňují se (odpovědnost obchodní organizace za škodu způsobenou vadnou prodanou věcí může být dána, ačkoli její odpovědnost za vady není již dána) a nevylučují se (obchodní organizace může odpovídat současně za vady věci i za škodu, která byla touto vadnou věcí způsobena). Aby obchodní organizace

odpovídala za škodu, která vznikla občanovi tím, že mu organizace prodala a dodala vadnou věc, musí být prokázáno, že škoda skutečně vznikla a že je dána příčinná souvislost mezi jejím vznikem a porušením právní povinnosti na straně organizace. V žádném případě se však nelze uplatněním nároku na náhradu škody nepřímo domáhat toho, co měl občan jako kupující uplatnit proti obchodní organizaci z důvodu její odpovědnosti za vady prodané věci a co již (např. z důvodu zániku práva) uplatnit proti ní nemůže. Odpovědnosti za škodu se může organizace zprostit jen za podmínek uvedených v § 421 odst. 3 obč. zák. (v tehdy platném znění - nyní toto ustanovení nahradil § 420 odst. 3 obč. zák.), tj. v případě, že prokáže, že nemohla škodě zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze od ní požadovat.

Ačkoli uvedené rozhodnutí vychází z dřívější právní úpravy, která zejména rozlišovala odpovědnost za škodu občanů a organizací (nyní je úprava společná), je použitelné jako vzor pro řešení obdobných případů i v dnešní době. I v tomto případě přicházela v úvahu odpovědnost za vadu chladničky, která vedla k požáru, a náhrada škody spočívající ve zničení (požárem) jednak samotné chladničky a jednak bytového zařízení.

2) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.4.2003, sp.zn. 25 Cdo 1849/2001, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, ročník 2004, pod číslem 34.

V tomto sporu uplatnil žalobce vůči žalovanému nárok na náhradu škody spočívající v nákladech na provedení zateplení stavby rodinného domu a na vytvoření vnějšího omítkového systému, který skutkově odůvodnil tím, že žalovaný nevhodným technologickým postupem prací při zhotovení fasády na domě, kterou prováděl na základě smlouvy o dílo, způsobil, že provedené dílo vykazovalo vady

omítky, jež se projevily jejím popraskáním, praskáním vnitřních omítek a drobením zdiva domu s tím, že nutnost vynaložení těchto nákladů vyplynula z příslušných znaleckých posudků. Vlivem vadně provedeného díla docházelo ke smršťování, bobtnání a postupnému vlhnutí zdiva, takže do domu začalo zatékat a došlo i k poškození vnitřních omítek. Na doporučení znalce si nechal žalobce na rodinný dům provést tzv. zateplovací plášť.

Rozsudkem Okresního soudu v České Lípě bylo žalobě z převážné části vyhověno. Okresní soud žalobu zamítl co do částky převyšující náklady na postačující zhotovení termopláště stanovené znalcem.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Ústí nad Labem, pobočka v Liberci, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu co do základu sporu zamítl, ve výroku o náhradě nákladů jej zrušil a vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení a v dalším zůstal rozsudek okresního soudu nezměněn. Při svém rozhodování vycházel odvolací soud z názoru, že pokud žalobce odůvodňuje svůj nárok na náhradu škody tím, že žalovaný porušil právní povinnost provést dílo řádně, dovozuje tento nárok z porušení povinnosti ze závazku (z uzavřené smlouvy o dílo). S ohledem na ustanovení § 510 obč. zák., které upravuje souběh nároků z odpovědnosti za vady a odpovědnosti za škodu, odvolací soud dovodil, že žalobci nárok na zaplacení částky vynaložené na odstranění vady věci nevznikl, a to i kdyby bylo vadně provedení díla (fasády na domě) prokázáno, neboť podle § 655 odst. 1 obč. zák. má objednatel právo na bezplatné odstranění vady díla, případně na zrušení smlouvy či na přiměřené snížení ceny za dílo, nikoli však na to, co ze svého na odstranění vad provedeného díla vynaložil. Podle názoru krajského soudu není nárok žalobce opodstatněný ani z titulu odpovědnosti za škodu, neboť žalovaná částka nebyla žalobcem vynaložena na odstranění škody na domě

vzniklé v důsledku vadně provedeného díla, ale k opravě vadně provedeného díla.

Nejvyšší soud ČR na základě dovolání žalobce rozsudek soudu druhého stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ČR vyplývá, že odpovědnost za vady díla je nutno odlišit od odpovědnosti za škodu. Oba tyto závazkové vztahy mají jiný účel a jsou založeny na rozdílných zásadách a předpokladech vzniku. Odpovědnost za vady sleduje, aby se objednateli dostalo ze závazkového právního vztahu plnění bez jakýchkoli vad. Odpovědnost za škodu sleduje oproti tomu účel nahrazení majetkové újmy vzniklé následkem porušení právní povinnosti nebo v důsledku jiné právem uznané skutečnosti. V souvislosti s poskytnutím vadného plnění, které bylo příčinou vzniku škody, přichází v úvahu vznik odpovědnosti za škodu podle § 420 a násl. obč. zák., popřípadě za zvláštních okolností podle zvláštní úpravy. (Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v tomto případě nelze použít, neboť ten se nevztahuje na škodu způsobenou vadným poskytnutím služby.) Předpokladem, občanskoprávní odpovědnosti za škodu je protiprávní úkon, tj. jednání, které je v rozporu s objektivním právem, existence škody, příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním škůdce a vznikem škody a zavinění, které se předpokládá. O vztah příčinné souvislosti se jedná, vznikla-li škoda následkem protiprávního jednání škůdce. Pojem škody je definován jako újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného.

V daném případě nárok žalobce na náhradu škody spočíval v nákladech vynaložených žalobcem na vytvoření tzv. termopláště na rodinný dům z důvodu vadně provedeného díla (fasády na domě) žalovaným. Nutnost vynaložení těchto nákladů vyplývala z odborných vyjádření a znaleckého posudku. Jak již bylo uvedeno výše,

v důsledku vadně provedené fasády žalovaným, začalo do domu žalobce zatékat a došlo i k poškození vnitřních omítek. Jestliže si žalobce za těchto podmínek nechal na domě zhotovit termoplášť, jednalo se o prostředek k odstranění poškození věci (zděné stavby jako takové), k němuž došlo v příčinné souvislosti s vadně provedenou úpravou této věci (vnější fasádou na dům). Dle závěru Nejvyššího soudu ČR se tedy nejednalo o nárok z odpovědnosti za vady samotného předmětu plnění ze smlouvy o dílo (o úpravě věci), nýbrž o náhradu škody podle § 420 obč. zák., jež žalobci vznikla na věci (na domě) v důsledku vadně provedené úpravy věci. Předmětné náklady tedy žalobce vynaložil na uvedení domu do původního stavu, nikoli jen na odstranění vady vnější omítky zhotovené žalovaným na základě smlouvy o dílo.

Z výše uvedeného vyplývá, že zhotovitel, který na základě smlouvy o úpravě věci vadně provedl vnější omítku domu, čímž způsobil poškození domu (vlhnutím zdiva, zatékáním a popraskáním vnitřních omítek), odpovídá za škodu tím vzniklou podle ustanovení § 420 a násl. obč. zák. a nikoli z důvodu odpovědnosti za vady.

VII

Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku podle právní úpravy obsažené v připravovaném novém občanském zákoníku (soukromoprávní rekodifikace)

(1) Důvody soukromoprávní rekodifikace a její hlavní zásady

Při zpracování této kapitoly jsem vycházela z návrhu nového občanského zákoníku (dále také jen Kodex) ve znění k poslednímu čtvrtletí roku 2008 po zpracování připomínek a z důvodové zprávy k němu⁽⁸⁾.

Dle názoru autorů návrhu nového občanského zákoníku (Kodexu) uvedeného v důvodové zprávě se platná právní úprava, resp. platný občanský zákoník, odchyluje od standardů evropské právní kultury i od tuzemských právních tradic a v zásadě stále odpovídá principům nastoleným v 50. a 60. letech minulého století. Současný občanský zákoník, platný od roku 1964, byl původně postaven na zásadách, podle kterých zájmy jednotlivce jsou podřízeny zájmům společnosti a státní moci, a jeho hlavním cílem byla ochrana socialistického vlastnictví. Jeho základem byla zásada veřejnoprávní, kdy i tradiční soukromoprávní odvětví byla upravována metodami veřejného práva, neboť tím bylo umožněno státu zasahovat do soukromých smluv a podřídit je zájmům celku. Ač tyto zásady byly po roce 1989 opuštěny a znění občanského zákoníku bylo mnohokrát novelizováno, významné právní nástroje sloužící uvedeným zásadám zůstaly zachovány.⁽⁸⁾ Autoři návrhu uvádějí v důvodové zprávě řadu dalších důvodů, proč je rekodifikace českého

soukromého práva třeba, a tyto důvody celkem podrobně rozvádějí. Z mého pohledu se jako nejdůležitější jeví sjednocení úpravy zejména obecných právních institutů v rámci soukromého práva. V současné době je řada právních institutů upravena současně v několika právních normách (občanský zákoník, obchodní zákoník, apod.) a často se jedná o úpravy odlišné, což v praxi způsobuje problémy a rozdíly v řešení některých právních otázek. Samozřejmě je důležité i lepší přizpůsobení našeho právního řádu současným hospodářským podmínkám v ČR i právním řádům států Evropské unie a právu Evropské unie, jejíž jsme členem. Nejsem si však jistá, zda je zcela správný postoj autorů návrhu, kteří odmítají současnou právní úpravu včetně některých právních pojmů a vycházejí z osnovy Československého občanského zákoníku z 1937, který navazoval na obecný zákoník občanský (ABGB) z roku 1811 a dále z občanských zákoníků evropských zemí (kontinentálních) a z občanského zákoníku Québecu (nevím, jestli zrovna ten je naší právní kultuře blíže než současný občanský zákoník ...), a kteří se za každou cenu snaží některé právní instituty zcela změnit, nebo třeba nahradit cizí slova pojmy českými, a to mnohdy za cenu užití slov podle mého názoru zastaralých až archaických, které už nyní zná mnohem méně lidí než slova cizí, převzatá z jiných jazyků.

Hlavními zásadami navrhované právní úpravy jsou podle jejich autorů:⁽⁸⁾

- vytvoření standardního občanského zákoníku kontinentálního typu
- obnovení pojetí občanského zákoníku jako obecného kodexu
- obnovení pojetí občanského zákoníku jako kodexu soukromého práva, jehož účelem by bylo upravit soukromá práva osob vzniklá z jejich vzájemného styku mezi sebou

- umožnění a garance svobodného utváření soukromého života; kladení zásadního důrazu na princip autonomie vůle s tím, že přirozená svoboda člověka má přednost před státem; ponechání rozsáhlého prostoru smlouvě a smluvní svobodě, kde zákon vystupuje jen tam, kde dohoda není vůbec možná nebo nedojde-li k ní
- shrnutí hlavní masy právních pravidel vztahujících se k soukromým právním záležitostem společným všem osobám – k osobám, k věcem i k právním jednáním vůbec.

Kodex je rozdělen do pěti základních částí, které se dle tuzemských legislativních zvyklostí dělí na hlavy, díly a oddíly, z nichž některé jsou ještě rozčleněny na pododdíly. První a druhá část se věnují právům osobním, třetí a čtvrtá část právům majetkovým a pátá část shrnuje ustanovení společná, přechodná a závěrečná. Prvá část - „obecná část“ - upravuje právní postavení jednotlivce, včetně úpravy práv výlučně a přirozeně spjatých s jeho osobou, druhá část - „rodinné právo“ - upravuje otázky spojené s rodinou a rodinnými vztahy, třetí část - „absolutní majetková práva“ - se věnuje majetku a úpravě osudu tohoto majetku po smrti člověka, čtvrtá část - „relativní majetková práva“ - upravuje obligační právo a část pátá - „ustanovení společná, přechodná a závěrečná“ - obsahuje, jak již jsem uvedla výše a jak vyplývá i z jejího názvu, ustanovení společná, přechodná a závěrečná. V části čtvrté, hlavě III - „závazky z deliktů“, díl 1 - „náhrada majetkové a nemajetkové újmy“, jsou upraveny otázky odpovědnosti za škodu a tedy i odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (§ 2709 - 2786).⁽⁸⁾

(2) Právní úprava obecné odpovědnosti za škodu

Obecná právní úprava odpovědnosti za škodu pro celé soukromé právo je obsažena v části čtvrté, hlavě III, dílu 1, zejména v oddílu 2, pododdílu 1, v § 2724 – 2729 Kodexu. Použije se, pokud neexistuje speciální soukromoprávní úprava (speciální skutková podstata obsažená v Kodexu, popřípadě speciální zákon) odpovědnosti za škodu. Kodex, stejně jako nyní občanský zákoník, upravuje jednak jednotlivé skutkové podstaty odpovědnosti za škodu a dále obsahuje úpravu obecných otázek všem skutkovým podstatám společných (§ 2709 – 2723, § 2730 – 2734). Dále, rovněž společně pro všechny skutkové podstaty odpovědnosti za škodu (stejně jako nyní v občanském zákoníku), upravuje Kodex v části čtvrté, hlavě III, dílu 1, v oddílu 3, v § 2766 – 2786, způsob a rozsah náhrady škody (viz dále bod 7)).

Kodex, stejně jako nyní občanský zákoník, upravuje řadu skutkových podstat odpovědnosti za škodu. Rozlišit lze především obecnou odpovědnost, která není vázána na určitou specifickou situaci či určité subjekty, a případy zvláštní odpovědnosti, kde je tomu naopak.

Jednou ze speciálních skutkových podstat, které jsou upraveny v části čtvrté, hlavě III, dílu 1, v oddílu 2, pododdílu 2 - nazvaném „zvláštní ustanovení“, je i odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku. Úprava je obsažena v § 2754 – 2758 Kodexu (viz dále bod 3)).

Úprava obecné odpovědnosti v Kodexu opouští dosavadní pojetí úpravy civilního deliktu. Upravuje případy vzniku povinnosti při porušení dobrých mravů (§ 2724 Kodexu), povinnosti stanovené zákonem (§ 2725 – 2727 Kodexu) a povinnosti ujednané ve smlouvě (§ 2728 Kodexu). Stejně jako nyní v občanském zákoníku je

i v Kodexu odpovědnost chápána jako právní důsledek, který postihuje toho, kdo zaviněně porušil právní povinnost. Na rozdíl od občanského zákoníku však Kodex důsledně rozlišuje odpovědnost v případě porušení mimosmluvní (zákonné) povinnosti a porušení smluvní povinnosti.⁽⁸⁾

V případě porušení mimosmluvní (zákonné) povinnosti vychází úprava obsažená v Kodexu (stejně jako úprava § 420 odst. 1 a 3 obč. zák.) z tzv. subjektivního pojetí a staví na způsobení škody zaviněným porušením právní povinnosti (odpovědnost za zavinění). Požadavek na zavinění se vytyká přímo jako podmínka vzniku povinnosti nahradit škodu. Jde o odpovědnost založenou na principu presumovaného zavinění. Prokáže-li poškozený porušení právní povinnosti škůdcem, vznik škody a příčinnou souvislost mezi nimi, předpokládá se na základě vyvratitelné právní domněnky škůdcovo zavinění ve formě lehké (prosté) nedbalosti (§ 2726, § 2727 Kodexu). Vyšší formu zavinění škůdce, jako je hrubá nedbalost či úmysl, musí již poškozený prokázat. Vyvratitelná právní domněnka nedbalosti je v Kodexu konstruována tak, že nedbale jedná ten, kdo nejedná tak pečlivě a s takovými vědomostmi a dovednostmi, jaké lze od osoby průměrných vlastností v soukromém styku obvykle očekávat (§ 2727 odst. 1 Kodexu). Dá-li však škůdce najevo zvláštní znalost, dovednost nebo pečlivost, nebo zaváže-li se škůdce k činnosti, k níž je zvláštní znalosti, dovednosti nebo pečlivosti zapotřebí, a neuplatní-li tyto zvláštní vlastnosti, má se za to, že jedná nedbale (§ 2727 odst. 2 Kodexu). Z právě uvedeného vyplývá, že škůdce se může v případě odpovědnosti za porušení mimosmluvní povinnosti vyvinít (exkullovat) v případě, že prokáže, že nejednal nedbale, tedy tak, jak je uvedeno v ustanovení § 2727 Kodexu. Dále Kodex pro případ porušení zákonné povinnosti rozlišuje, zda bylo

porušením zákonné povinnosti narušeno absolutní právo poškozeného či právo jiné, což je zdůvodněno povahou dotčených práv.⁽⁸⁾

Pro případ porušení smluvní povinnosti se podle Kodexu zavinění nevyžaduje. Škůdce nemá možnost se vyvinít (exkulповat) dokazováním, že škodu nezavinil. Může se pouze odpovědnosti zprostit (liberovat), prokáže-li, že mu splnění povinnosti, k níž se smluvně zavázal, zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli (§ 2728 odst. 2 věta první Kodexu).⁽⁸⁾

Autoři návrhu Kodexu zařadili, na rozdíl od současné úpravy, mezi obecné případy odpovědnosti (dokonce na první místo) i odpovědnost za škodu způsobenou úmyslným porušením dobrých mravů (§ 2724 Kodexu). Vycházeli přitom ze skutečnosti, že kategorie „dobrých mravů“ je obecnou kategorií soukromého práva (tvoří jeho základ), z níž soukromé právo jako celek vychází.⁽⁸⁾

Při řešení odpovědnosti za škodu se kromě zmíněných ustanovení použijí také obecná ustanovení části první Kodexu, zejména ustanovení upravující právní skutečnosti, právní jednání, promlčení a prekluzi, včetně délky a běhu promlčecích lhůt apod.

(3) Právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

Právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku je obsažena v části čtvrté, hlavě III, dílu 1, v oddílu 2, pododdílu 2, v § 2754 - 2758 Kodexu, jako jedna ze zvláštních (speciálních) skutkových podstat odpovědnosti za škodu. Pro řešení této skutkové podstaty odpovědnosti za škodu se použijí rovněž obecná ustanovení společná pro všechny druhy a skutkové podstaty odpovědnosti (§ 2709 - 2723, § 2730 - 2734 Kodexu), dále

ustanovení řešící rozsah a způsob náhrady škody (§ 2766 – 2786 Kodexu) a obecná ustanovení části první Kodexu (viz výše).

Navrhovaná právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku je obdobná jako právní úprava současná. Jen nyní je upravena samostatným zákonem s podpůrným užitím občanského zákoníku, kdežto v navrhované úpravě je odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku začleněna jako zvláštní skutková podstata do samotného Kodexu (obecného soukromoprávního předpisu), jehož obecná ustanovení (ať již obecná ustanovení týkající se náhrady škody, či obecná ustanovení části první Kodexu) se při řešení použijí podpůrně – pokud zvláštní ustanovení nestanoví úpravu speciální pro tento druh odpovědnosti za škodu.

V důvodové zprávě k návrhu Kodexu autoři uvádějí, že právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku je přejata ze současné právní úpravy uvedené v zákoně č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, v platném znění (dále také jen Zákon).⁽⁸⁾ Ačkoli terminologie a uspořádání jednotlivých ustanovení jsou trochu odlišné (úprava tedy není přejata doslovně). V podrobnostech proto odkazují na kapitulu II. této práce. Tak jako v současné úpravě, je i v Kodexu odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku upravena jako objektivní odpovědnost (odpovědnost bez ohledu na zavínění) osob uvedených v § 2754 a 2755 Kodexu. Tyto osoby se mohou odpovědnosti zprostit pouze za podmínek uvedených v § 2758 Kodexu. Jedná se o odpovědnost za porušení mimosmluvní (zákonné) povinnosti, tedy odpovědnost nastupující bez ohledu na to, zda mezi škůdcem a poškozeným existuje či existoval smluvní vztah týkající se přenechání výrobku, jehož vadou byla způsobena škoda.

Stejně jako ustanovení Zákona, je použití zvláštní úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku vyloučeno pro

odpovědnost za škodu způsobenou na samotném vadném výrobku a na věci určené a používané převážně k podnikatelským účelům (§ 2757 Kodexu). V těchto případech by se muselo postupovat podle obecné úpravy odpovědnosti za škodu (viz bod 1) shora).

(4) Subjekty odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

Subjekty odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku jsou:

- osoba, která za škodu odpovídá a která je povinna škodu nahradit
 - a) ten, kdo vadný výrobek, jímž byla způsobena škoda, nebo jeho součást, vyrobil, vytěžil, vypěstoval nebo jinak získal, a společně s ním i ten, kdo výrobek nebo jeho část označil svým jménem, ochrannou známkou nebo jiným způsobem (§ 2754 odst. 1 Kodexu),
 - b) společně a nerozdílně s osobami uvedenými ad. a) ten, kdo výrobek dovezl za účelem jeho uvedení na trh v rámci svého podnikání (§ 2754 odst. 2 Kodexu),
 - c) nelze-li určit osobu odpovědnou dle a) a b), každý dodavatel, pokud poškozenému při uplatnění práva na náhradu škody do jednoho měsíce nesdělí, kdo je výrobcem nebo kdo mu výrobek dodal, popřípadě, jde-li o dovezený výrobek, pak každý dodavatel, i když je výrobce znám, nesdělí-li ve lhůtě poškozenému, kdo je dovozcem (§ 2755 Kodexu).
- osoba, která způsobením škody utrpěla újmu (poškozený). Poškozeným v tomto případě může být jak nabyvatel

vadného výrobku, tak třetí osoba, které byla vadou výrobku způsobena škoda.

Jak vyplývá z právě uvedeného, může na straně osoby odpovědné za škodu způsobenou vadou výrobku vystupovat nejen výrobce daného výrobku, ale za zákonem stanovených podmínek v podstatě všechny osoby, které se na distribuci daného výrobku podílely. Tyto osoby odpovídají za škodu společně a nerozdílně (dělená odpovědnost tu nepřichází v úvahu) a poškozený si bude moci, za Kodexem stanovených podmínek, vybrat vůči kterému z nich škodu uplatní. Tyto osoby se poté mezi sebou vypořádají podle účasti na způsobení vzniklé škody (§ 2731 Kodexu). Pro zjednodušení postavení poškozeného je i zde, stejně jako v Zákoně, zavedena subsidiárně odpovědnost dodavatelů výrobku (viz ad. c) shora). Pokud škoda vznikne v důsledku vady výrobku a jednání či opomenutí třetí osoby odlišné od osoby poškozené, zůstane odpovědnost výrobce, resp. osob s ním spoluodpovědných, nezměněna. Osoby odpovědné však mohou vůči této třetí osobě uplatňovat postih (§ 2732 Kodexu). V případě zavinění poškozeného se povinnost osob odpovědných k náhradě škody poměrně sníží (§ 2733 Kodexu).

Na straně škůdce i poškozeného mohou vystupovat jak fyzické tak právnické osoby. Stát přichází v úvahu jako poškozený.

Pokud škodu způsobila sama fyzická osoba, pak je třeba, aby tato osoba byla způsobilá nést odpovědnost za škodu (deliktní způsobilost, způsobilost k zavinění). Z § 2735 Kodexu vyplývá, že Kodex váže plnou obecnou subjektivní odpovědnost fyzických osob za škodu na jejich svéprávnost (plně svéprávným se člověk stává dosažením zletilosti - § 29 odst. 1 Kodexu) a současně na to, aby tato osoba nebyla stížena duševní poruchou. Vychází se z toho, že jen takováto osoba je schopna v plném rozsahu posoudit následky svého jednání a ovládat je. Nesvéprávná nebo duševní poruchou stížená

fyzická osoba podle § 2735 Kodexu způsobilost k zavinění nemá nebo jí má omezenou a odpovídá za způsobenou škodu jen, je-li způsobilá ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. To závisí na konkrétním případě, věku osoby nebo charakteru její duševní poruchy. Škodu způsobenou takovouto osobou pak společně a nerozdílně se škůdcem hradí i ten, kdo nad ní zanedbal náležitý dohled. Není-li škůdce povinen k náhradě, nahradí poškozenému škodu ten, kdo nad škůdcem dohled zanedbal (§ 2736 Kodexu). Jiná situace je popsána v § 2737 Kodexu, který stanoví, že kdo se vlastní vinou uvede do takového stavu, že není s to ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky (např. požitím alkoholu, omamných látek), za škodu způsobenou v tomto stavu odpovídá, popř. společně a nerozdílně s ním odpovídají ti, kteří jej do tohoto stavu vlastní vinou přivedli. Otázka odpovědnosti za škodu způsobenou tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání, nepřichází prakticky v souvislosti s odpovědností za škodu způsobenou vadou výrobku v úvahu. Na rozdíl od současné právní úpravy obsahuje Kodex v § 2738 úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou osobou s nebezpečnými vlastnostmi. Kdo se takové osoby vědomě ujme, nahradí škodu způsobenou nebezpečnou povahou takové osoby spolu s ní společně a nerozdílně.

Deliktní způsobilost právnícké osoby vzniká na rozdíl od fyzické osoby vždy zároveň s jejím vznikem. Jelikož odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku je odpovědností objektivní, odpadá zde problém řešení zavinění u právnícké osoby, který nastává zejména při aplikaci ustanovení o vyvinění v rámci obecné odpovědnosti za škodu. Právnícká osoba by musela prokázat nedostatek zavinění na straně svých členů, popř. zaměstnanců nebo jiných použitých osob, protože právnícká osoba za zaviněný protiprávní úkon těchto osob odpovídá jako za vlastní zaviněný protiprávní úkon. Právě uvedené platí

i u osob použitých fyzickou osobou. Podle § 2729 Kodexu je tedy třeba vždy náležitě rozlišit, zda škodu způsobila konkrétní fyzická osoba, nebo osoba, která ji k plnění činnosti, při níž byla způsobena škoda, použila (zejména její zaměstnavatel). Tzv. „použité“ osoby poškozenému za splnění výše uvedených podmínek samy neodpovídají. Pokud ovšem tato osoba překročí rámec plnění úkolů fyzické či právnické osoby (exces) a provádí činnost výlučně samostatně (druhá věta § 2729 Kodexu), nejde o případ „použité“ osoby a tato osoba odpovídá poškozenému sama. V souvislosti s odpovědností za škodu způsobenou vadou výrobku posuzovanou podle zvláštní úpravy se právě uvedené nepoužije, neboť, jak jsem již uvedla výše, jedná se o objektivní odpovědnost v zákoně uvedených osob.

(5) Vznik odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

Osoby uvedené v § 2754 a 2755 Kodexu odpovídají za škodu v případě, že poškozený prokáže vadu výrobku, vznik škody (na zdraví či na jiné věci než je vadný výrobek, nejedná-li se o věc určenou a užívanou převážně k podnikatelským účelům) a příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a vznikem škody. Jedná se o mimosmluvní (deliktní) odpovědnost těchto osob, z čehož vyplývá, že se nevyžaduje existence smluvního vztahu mezi nimi a poškozeným (jak vyplývá z povahy věci, v převážné většině případů mezi těmito subjekty žádný smluvní vztah neexistuje). Odpovědnost osob uvedených v § 2754 a 2755 Kodexu je odpovědností objektivní (bez ohledu na zavinění) s možností úplného nebo částečného zproštění na základě prokázání některého z taxativně stanovených důvodů uvedených v § 2758 Kodexu (důkazní povinnost v tomto

případě má odpovědná osoba). Ke vzniku odpovědnosti osob uvedených v § 2754 a 2755 Kodexu se nevyžaduje jejich zaviněný protiprávní úkon. Osoba uvedená v § 2754 a 2755 Kodexu se zproští odpovědnosti, pokud prokáže, že (§ 2758 Kodexu):

- a) výrobek na trh neuvedla,
- b) s přihlédnutím ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat, že vada výrobku, která způsobila škodu, neexistovala v době, kdy byl výrobek na trh uveden, nebo nastala později,
- c) výrobek nevyrobila pro prodej nebo jiný způsob použití pro podnikatelské účely, ani že výrobek nevyrobila nebo nešířila v rámci své podnikatelské činnosti,
- d) vada výrobku je důsledkem plnění těch ustanovení právních předpisů, která jsou pro výrobce závazná, nebo
- e) stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedla výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu.

Výrobce součásti výrobku se zproští odpovědnosti, prokáže-li, že vadu způsobila konstrukce výrobku, do něhož byla součást zapracována, nebo ji způsobil návod k výrobku. Osoby uvedené v § 2754 a 2755 Kodexu se také mohou zcela nebo částečně zprostit odpovědnosti, pokud prokáží, že vznik škody způsobila svým jednáním nebo opomenutím poškozená osoba nebo osoba, za niž je poškozená osoba odpovědná - tzv. spoluúčast poškozené osoby (§ 2733 Kodexu). Osoby uvedené v § 2754 a 2755 Kodexu odpovídají za škodu způsobenou vadou výrobku v plném rozsahu i v případě, že tato vznikne v důsledku vady výrobku a současně jednáním nebo opomenutím třetí osoby (osoby odlišné od poškozeného). Proti této osobě však mohou uplatňovat postih (viz § 2732 Kodexu). Společná odpovědnost osob uvedených v § 2754 a 2755 Kodexu je upravena ve zmíněných ustanoveních. Jde o odpovědnost solidární (odpovídají

společně a nerozdílně – viz bod 4) shora). Stanovení objektivní odpovědnosti osob uvedených v § 2754 a 2755 Kodexu je zpřísnění oproti obecné právní úpravě mimosmluvní odpovědnosti za škodu (odpovědnost za porušení zákonné, mimosmluvní, povinnosti), kde je odpovědnost založena na zavinění, byť presumovaném (předpokládá se tzv. prostá (lehká) nedbalost).

Objektivní předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle zvláštních ustanovení Kodexu jsou stejné jako u obecné mimosmluvní odpovědnosti za škodu podle Kodexu i u obecné odpovědnosti za škodu podle současné právní úpravy (vadný výrobek, jako právně relevantní událost, vznik škody a příčinná souvislost mezi nimi), kde je navíc jeden subjektivní předpoklad - zavinění (podrobněji pro současnou právní úpravu viz předchozí kapitoly této práce).

(6) Uplatnění práv z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (včetně lhůt)

Pro uplatnění práv z odpovědnosti za škodu je Kodexem je dána tříletá subjektivní a desetiletá objektivní promlčecí lhůta. To znamená, že poškozený musí uplatnit svá práva z odpovědnosti za škodu u soudu (žalovat na náhradu škody) nejpozději do tří let ode dne, kdy se dozvěděl o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Nejpozději se právo promlčí za deset let (jedná-li se o škodu způsobenou úmyslně, za patnáct let). (§ 557 Kodexu) V případě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku začíná subjektivní promlčecí doba běžet ode dne, kdy se poškozený dozví o vzniku škody způsobené vadou výrobku a o totožnosti osoby či osob za škodu odpovědných – některé či některá z osob uvedených v § 2754 a 2755 Kodexu.

Právo poškozeného uplatnit vůči osobám uvedeným v § 2754 a 2755 Kodexu nárok na náhradu škody způsobené vadou výrobku podle § 2754 a násl. Kodexu se promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy výrobce vadný výrobek, který škodu způsobil, uvedl na trh (§ 558 Kodexu). Toto je změna oproti současné právní úpravě, kdy je v Zákoně stanovena desetiletá prekluzivní lhůta, což znamená, že neuplatní-li poškozený své právo v této lhůtě u soudu, toto jeho právo zaniká, k čemuž soud přihlíží z úřední povinnosti. Oproti tomu k promlčení přihlíží soud pouze v případě, že osoba za škodu odpovědná námitku promlčení u soudu vznese.

Novinkou oproti stávající úpravě promlčení je ustanovení § 554 Kodexu, podle které si strany mohou ujednat delší než zákonnou promlčecí lhůtu, která však nesmí činit více než patnáct let. Jedná-li se o plnění ze smlouvy nebo o právo vzniklé z porušení ujednané povinnosti (v případě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku nepřichází úvaha), mohou si strany ujednat kratší než zákonnou promlčecí lhůtu, nejméně však v trvání jednoho roku, což neplatí, jedná-li se o právo na náhradu újmy na zdraví. K ochraně slabší strany Kodex stanoví, že k ujednání kratší nebo delší promlčecí lhůty v neprospěch slabší strany se nepřihlíží.

Stejně jako v případě úpravy provedené Zákonem je i stanovení počátku běhu desetileté promlčecí lhůty podle § 558 Kodexu okamžikem uvedení výrobku na trh podle mého názoru problematické, neboť může znamenat, že poškozený koupí výrobek až po uplynutí této lhůty. Vzhledem k pokroku vědy a techniky by však nebylo rozumné a účelné činit výrobce odpovědným za vady výrobku po časově neomezenou dobu (vliv času na výrobky, vývoj vědy a techniky, bezpečnostních norem ...).

§ 2758 odst. 4 Kodexu stanoví, že vzdá-li se druhá strana předem práva na náhradu škody zcela nebo zčásti, nepřihlíží se

k tomu. Nepřihlíží se rovněž k ujednáním, která odporují ustanovení § 2758 odst. 1 až 4 Kodexu. Tedy ani odpovědná osoba ani poškozený nemohou dohodou zhoršit své postavení v právním vztahu vzniklém z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.

(7) Nároky z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, rozsah a způsob náhrady této škody

Podle ustanovení § 2754 odst. 3 Kodexu se škoda způsobená vadou výrobku hradí jen v částce převyšující částku vypočtenou z 500 EUR kurzem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou v den, v němž škoda vznikla nebo byla zjištěna.

Hradí se škoda způsobená

- a) na věci nabyvatele vadného výrobku či třetí osoby
- b) na zdraví nabyvatele vadného výrobku či třetí osoby.

Pokud jde o náhradu škody způsobenou na věci, povinnost k náhradě škody nevzniká, způsobila-li vada poškození samotného vadného výrobku nebo věci určené a užívané převážně k podnikatelským účelům (§ 2757 Kodexu).

Způsob a rozsah náhrady škody není upraven pro danou skutkovou podstatu speciálně, proto se použijí ustanovení společná pro všechny druhy odpovědnosti za škodu uvedená v § 2766 - 2786 Kodexu.

Nároky poškozeného (oprávněného) jsou různé podle toho, zda byla způsobena škoda na majetku, nebo na přirozených právech člověka, mezi něž autoři Kodexu řadí i zdraví a život. V případě škody způsobené vadou výrobku prakticky přichází v úvahu škoda na zdraví či životě člověka a škoda na věci, kde se hradí skutečná škoda a ušlý zisk (§ 2767 Kodexu).

Při určení výše škody způsobené na věci se vychází z její obvyklé ceny v době poškození a zohlední se, co poškozený musel k obnovení nebo nahrazení funkce věci účelně vynaložit. Poškodil-li škůdce věc ze svévole nebo škodolibosti (což v případě škody způsobené vadou výrobku přichází v úvahu zcela výjimečně), nahradí poškozenému cenu zvláštní obliby. (§ 2784 Kodexu)

Při újmě způsobené na zdraví nebo na životě člověka se odčítají peněžitou náhradou:

- bolest a další nemajetkové újmy
- ztížení společenského uplatnění
- při usmrcení či zvláště závažném ublížení na zdraví duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké
- účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného
- přiměřené náklady spojené s pohřbem
- ztráta na výdělku, a to ztráta na výdělku po dobu pracovní neschopnosti, ztráta na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě a ztráta na důchodu
- nákladů na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat.

Účelné náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného a přiměřené náklady spojené s pohřbem se hradí tomu, kdo je vynaložil.

Škoda na věci se nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Není-li to dobře možné, nebo požádá-li o to poškozený, hradí se škoda v penězích. Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy. (§ 2766 Kodexu) Zvláštní způsob náhrady škody je

upravený v § 2769 Kodexu, který stanoví, že byla-li škoda způsobena úmyslným trestným činem, z něhož měl pachatel majetkový prospěch, může soud rozhodnout, že právo na náhradu škody lze uspokojit z věcí, které z majetkového prospěchu škůdce nabyly, a to i tehdy, jestliže nepodléhají výkonu rozhodnutí (obdoba současného § 469 obč. zák.). Použití uvedeného ustanovení není vyloučeno ani u škody způsobené vadou výrobku (vědomý prodej výrobků ohrožujících zdraví), byť nejspíš nebude v této souvislosti běžný.

Při škodě na zdraví nebo na životě se náhrada škody hradí v penězích. Náhrada se poskytuje buď jednorázově (účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného, přiměřené náklady spojené s pohřbem, bolestné a ztížení společenského uplatnění, duševní útrapy osobám blízkým) anebo ve formě peněžitého důchodu (náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti, náhrada za ztrátu na výdělku po pracovní neschopnosti, náhrada za ztrátu na důchodu, náhrada nákladů na výživu pozůstalým).

Nelze-li výši náhrady škody přesně určit, určí ji podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu soud (§ 2770 Kodexu). Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti. (§ 2774 Kodexu)

Vznik a výši vzniklé škody ve všech případech prokazuje poškozený, resp. osoba po něm pozůstalá.

VIII

Právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v právu Evropských společenství a srovnání s českou právní úpravou

S ohledem na zeměpisnou polohu České republiky i s ohledem na její členství v Evropské unii, je pro nás ze zahraniční právní úpravy nejvýznamnější úprava této problematiky v právu Evropských společenství (Evropské unie). Jelikož rozdílná úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v jednotlivých členských státech by mohla ovlivňovat konkurenceschopnost a pohyb výrobků v rámci společného trhu a způsobit různý stupeň ochrany spotřebitele, bylo nutné sblížení zákonů členských států upravujících odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku. Toto sblížení bylo provedeno Směrnicí Rady Evropských společenství o sblížování právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky ze dne 25.7.1985 č. 85/374/EHS, ve znění Směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 1999/34/ES ze dne 10.5.1999 (dále jen Směrnice). Tato Směrnice byla do českého právního řádu implementována zákonem č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, v platném znění (dále jen Zákon).

Článek 1 Směrnice stanoví, že výrobce je odpovědný za škodu, kterou způsobí vada jeho výrobku. Odpovědnost za škodu je tu založena na principu tzv. přísné odpovědnosti (strict liability), která na jedné straně zakládá automaticky odpovědnost výrobce za škodu způsobenou vadou jeho výrobku, ale umožňuje, aby se výrobce na základě taxativně stanovených důvodů (čl. 7 Směrnice) této

odpovědnosti zcela nebo částečně zprostil. Princip přísné odpovědnosti kladně působí na výrobce a nutí je vyrábět jen bezpečné výrobky, ale tím, že v případě zavinění poškozeného nebo osoby, za niž je poškozený odpovědný, může být odpovědnost výrobce snížena nebo neuznána, působí tento princip odpovědnosti i na spotřebitele, kteří jsou nuceni užívat výrobek v souladu s návodem a pokyny výrobce (pokud by tak spotřebitel nepostupoval, za škodu tím způsobenou by výrobce neodpovídal nebo by jeho odpovědnost byla snížena).

Směrnice pro svou potřebu definuje i některé pojmy: článek 2 (jehož znění bylo změněno Směrnicí Evropského parlamentu a rady č. 1999/34/ES z 10.5.1999) obsahuje definici výrobku, článek 6 definuje vadný výrobek a článek 9 uvádí, co se rozumí pro účely Směrnice pod pojmem škoda. Škodou se zde rozumí:

- a) újma způsobená úmrtím či úrazem;
- b) poškození či zničení jakéhokoli majetku jiného než vadného výrobku samotného, s nižší prahovou hodnotou ve výši 500 ECU, pokud věc:
 - je druhu běžně určeného pro osobní potřebu a spotřebu a
 - byla používána poškozenou osobou převážně pro její vlastní osobní potřebu nebo spotřebu.

(Snaha o větší ochranu běžného spotřebitele, který nemá, narozdíl od velkých odběratelů, vlastní právní aparát ani zkušenosti s vymáháním vzniklé škody.)

Na jiné druhy škod tato Směrnice nedopadá. Jsou řešeny vnitrostátním zákonodárstvím. V článku 14 je ještě uvedeno, že Směrnice se nevztahuje na škody způsobené jadernými haváriemi, které jsou upraveny ve zvláštních mezinárodních mnohostranných smlouvách, jejichž smluvními stranami jsou členské státy ES. Pokud

se jedná o jiné výrobky či o vadné výrobky, které nezpůsobily škodu ve smyslu Směrnice, odpovědnost za škodu se pak neřídí podle ní, ale podle vnitrostátních předpisů. To platí například i o škodě způsobené na samotném vadném výrobku (viz předchozí kapitoly této práce).

Subjekty odpovědnosti za škodu způsobenou vadnými výrobky podle Směrnice jsou výrobce vadného výrobku a poškozený. Pojem "výrobce" definuje pro účely Směrnice článek 3. "Výrobce" se tu rozumí jak ti, kteří skutečně vyrábějí výrobky nebo jejich součásti a podílejí se tak přímo na vzniku výrobků i jejich případných vad, tak i ti, kteří se sice na produkci přímo nepodílejí, ale vystupují jako jeho výrobci tím, že výrobku poskytli svůj název, ochrannou známku nebo jiný rozlišovací znak. Totéž, aniž je dotčena odpovědnost výrobce, se týká i všech osob, které v rámci své obchodní činnosti dovezou výrobek do členských států EU za účelem jeho prodeje, pronájmu, leasingu nebo jakékoli jiné formy distribuce (dovozci), a které se pro účely Směrnice považují za výrobce. Dodavatelé se stávají při vzniku škody způsobené vadou výrobku povinnou osobou vůči poškozenému (budou považováni za výrobce ve smyslu Směrnice), pokud mu v určité době neposkytnou dostatečné informace o skutečném výrobcu, který je podle Směrnice za škodu odpovědný. Směrnice tak přesunuje odpovědnost za škodu především na výrobce, resp. dovozce do zemí EU (odpovědnost obchodníků či dodavatelů je jen subsidiární - viz výše). Naše právní úprava uvedená v Zákoně v tomto směru ustanovení Směrnice de facto převzala. V případě postupu podle obecné občanskoprávní úpravy sice žádné pořadí z tohoto hlediska stanovené není, poškození však zásadně uplatňují nárok na náhradu škody vůči obchodníkům, neboť jsou ve smluvním vztahu k nim a ti jsou jim především známi. V současné době se na trhu často objevují výrobky, na nichž se podílí více výrobců. Ochrana spotřebitele proto vyžaduje, aby všichni tito výrobci byli odpovědni za vadný výrobek

(pokud se odpovědnosti nezprostí) a aby poškozená osoba mohla uplatnit svá práva vůči kterémukoliv z nich - společná odpovědnost několika výrobců. To je uvedeno v článku 5 Směrnice, který stanoví, že pokud v důsledku aplikace ustanovení Směrnice jsou dvě nebo více osob odpovědných za stejnou škodu, budou odpovídat společně a nerozdílně, což ulehčuje postavení poškozeného. Poškozeným - jako druhou stranou odpovědnostního vztahu - bude osoba, která v souladu s článkem 4 Směrnice prokáže vznik škody (musí jít o škodu podle čl. 9 Směrnice), vadu výrobku a příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a vznikem škody.

Podle české právní úpravy jsou subjekty odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku rozdílné, posuzuje-li se odpovědnost podle Zákona nebo podle obecné občanskoprávní úpravy. Postupuje-li se podle Zákona, pak subjekty odpovědnostního vztahu jsou v podstatě totožné jako ve Směrnici. Při postupu podle obecné občanskoprávní úpravy (§ 420 a násl. obč. zák.) jsou subjekty odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku škůdce a poškozený. Na straně škůdce bude vystupovat zejména ten, kdo vadně plnil (zcizitel), ale přichází v úvahu též výrobce, popř. dovozce či dodavatel, přičemž výběr odpovědné osoby z hlediska realizace její odpovědnosti záleží na poškozeném a právně je určován a omezen jen tím, u kterého z možných subjektů jsou splněny předpoklady odpovědnosti za škodu. Je možná i společná odpovědnost některých z nich nebo všech, podle § 438 obč. zák. tedy zásadně také solidární. Poškozeným bývá zejména nabyvatel vadného výrobku, ale může jím být i třetí osoba, pokud jí byla vadným výrobkem způsobena škoda, což je obdobné jako ve Směrnici.

Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu vymezuje Směrnice především stanovením, že výrobce je podle ní odpovědný za škodu, kterou způsobí vada jeho výrobku. Pokud poškozená osoba prokáže

vznik škody, vadu výrobku a příčinnou souvislost mezi nimi, dojde ke vzniku odpovědnosti výrobce za takto vzniklou škodu. Odpovědnost výrobce za škodu způsobenou jím vyrobeným vadným výrobkem je přísnou objektivní odpovědností za výrobek (strict product liability). Výrobce odpovídá za tuto škodu bez ohledu na zavinění. Odpovědnosti se může úplně nebo částečně zprostit, pokud prokáže existenci některého ze zprošťovacích důvodů taxativně uvedených v čl. 7 Směrnice. Stejná úprava je dána i Zákonem, kde je rovněž stanovena přísná objektivní odpovědnost výrobce s možností zproštění se z důvodů taxativně uvedených v § 5 Zákona. Podle české obecné občanskoprávní úpravy (§ 420 a násl. obč. zák.) jsou základními předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku porušení právní povinnosti (poskytnutí vadného plnění), vznik škody a příčinná souvislost mezi nimi. Objektivní předpoklady vzniku této odpovědnosti jsou tedy obdobné jako ve Směrnici. Občanský zákoník však stanoví ještě jeden subjektivní předpoklad - zavinění. Odpovědnost za škodu způsobenou vadnou výrobku posuzovaná podle občanského zákoníku je tedy na rozdíl od odpovědnosti podle Směrnice odpovědností za zavinění. Praktický rozdíl je však dán okruhem a povahou zprošťovacích důvodů stanovených Směrnicí.

Článek 17 Směrnice stanoví zákaz retroaktivity. V praxi to znamená, že režim přísné odpovědnosti výrobce, který zavádí Směrnice, platí v jednotlivých členských státech EU až od okamžiku, kdy vstoupí v platnost zákon, kterým byla provedena transformace do vnitrostátního právního řádu (čl. 19 Směrnice). Na toto ustanovení Směrnice navazuje § 11 Zákona, který stanoví zákaz retroaktivity v rámci ČR.

Směrnice (a v souladu s ní i Zákon) chápe vadné výrobky a tedy i vady výrobků jako předpoklad odpovědnosti za škodu v jiném

smyslu než česká právní úprava odpovědnosti za vady. Jde o užší vymezení, které je bezprostředně vázáno na odpovědnost za škodu. Nejde tu o obecné kvalitativní nebo kvantitativní nedostatky, ale o to, že výrobek neposkytuje při svém používání očekávanou bezpečnost, jakou by poskytovat měl. Účelem takto vymezené objektivní odpovědnosti je zabezpečit náhradu škod na zdraví i na majetku způsobených spotřebitelům - fyzickým osobám, kteří nakupují výrobky pro svou osobní potřebu nebo potřebu své domácnosti, omezit důkazní obtíže na straně spotřebitelů a zajistit tak jejich zvýšenou ochranu.

Jak již bylo uvedeno výše a v předchozích kapitolách této práce, u nás byla v souladu se Směrnicí přijata zvláštní soukromoprávní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadnou výrobku (Zákon). Avšak s ohledem na ustanovení § 10 odst. 2 Zákona může poškozený v ČR podle své volby svá práva z odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku uplatnit buď podle Zákona (pokud jsou splněny všechny předpoklady, které Zákon pro použití úpravy v něm obsažené stanoví - např. minimální výše škody apod.) nebo podle obecné úpravy odpovědnosti za škodu (§ 420 a násl. obč. zák.), která je založena na presumovaném zavinění, a nezáleží na tom, zda škoda byla způsobena právnické nebo fyzické osobě, na vadném výrobku samotném, na majetku pro osobní potřebu či na jiném, ani na její výši (není tu rozdíl od Směrnice a Zákona stanovena její minimální výše). Možnost uplatnit i obecnou úpravu ochrany spotřebitele posiluje.

K otázkám výkladu některých ustanovení Směrnice uvádím na závěr této kapitoly dvě rozhodnutí Evropského soudního dvora, která mohou být podle mého názoru užitečná i pro výklad příslušných ustanovení Zákona.

1) Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 10.1.2006 č.j. C-402/03, uveřejněný v Judikatuře Evropského soudního dvora ve svazku 5 ročník 2007 pod pořadovým číslem 174/2007.

Jedná se o řízení o předběžné otázce ve věci Skov Aeg proti Bilka Lavprisvarehus A/S a Bilka Lavprisvarehus proti Jette Mikkelsen a Due Nielsen. Problematika: ochrana spotřebitele – odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku (Směrnice) – odpovědnost výrobce – pojem výrobce – odpovědnost bez zavinění – přenesení odpovědnosti – regres – řízení o předběžné otázce – časové omezení rozsudku o předběžné otázce.

V Dánsku byla Směrnice do právního řádu transponována zákonem č. 371 ze dne 7.6.1989 o odpovědnosti za vadné výrobky, ve znění pozdějších změn a doplňků. Tento zákon vymezuje pojmy „výrobce“ a „dodavatel“, zavádí zásadu odpovědnosti výrobce za vadu výrobku. Článek 10 citovaného zákona 371 stanoví odpovědnost dodavatele za vady výrobku přímo poškozeným osobám a dodavatelům, kteří jsou v distribuční soustavě blíže ke spotřebiteli. Podle čl. 11 odst. 3 dodavatel, který nahradil poškozené osobě škodu způsobenou vadným výrobkem, vstupuje do práv poškozené osoby vůči subjektům, které jsou ve výrobním a obchodním řetězci dále od spotřebitele.

Skutkové okolnosti:

Poškozené osoby J. Mikkelsen a M. Due Nielsen dostaly po konzumaci vajec, které nakoupily v obchodě patřícím Bilka Lavprisvarehus A/S (dále jen Bilka), salmonelózu, a podaly proto proti této společnosti žalobu na náhradu škody. Společnost Bilka následně podala žalobu proti producentovi vajec, společnosti Skov Aeg (dále jen Skov). Městský soud v dánském Aalborgu ve svém rozsudku žalobě vyhověl a uložil společnosti Bilka zaplatit poškozeným náhradu škody, přičemž tuto částku měla společnost Bilka zaplatit společnost Skov.

Společnosti Bilka a Skov se proti rozsudku odvolaly k západnímu zemskému soudu. Ten se rozhodl řízení přerušit a v souladu s článkem 234 Smlouvy o ES se obrátil na Evropský soudní dvůr s žádostí o rozhodnutí několika otázek týkajících se výkladu Směrnice. Tázal se, zda Směrnice brání tomu, aby členský stát upravil odpovědnosti dodavatele tak, že tento musí nést odpovědnost výrobce, zejména zda Směrnice brání jednak vnitrostátnímu právnímu předpisu, na jehož základě je na dodavatele přenesena odpovědnost bez zavinění, kterou Směrnice zavádí a přičítá výrobcí, a jednak vnitrostátnímu právnímu předpisu, na jehož základě je na dodavatele přenesena odpovědnost výrobce za zavinění.

Soudní dvůr (velký senát) rozhodl ve věci takto:

Směrnice Rady 85/374/ES ze dne 25.7.1985 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky musí být vykládána tak, že:

- brání vnitrostátnímu právnímu pravidlu, podle kterého dodavatel nese, nad rámec případů taxativně vyjmenovaných v jejím čl. 3 odst. 3, odpovědnost bez zavinění, kterou tato směrnice zavádí a přičítá výrobcí;
- nebrání vnitrostátnímu právnímu pravidlu, podle kterého má dodavatel povinnost nést v plném rozsahu odpovědnost výrobce za zavinění.

Z odůvodnění rozsudku zejména vyplývá, že Soudní dvůr při svém rozhodování dospěl k závěru, že Směrnice harmonizuje v otázkách, které upravuje, právní a správní předpisy členských států v plném rozsahu. Vycházel z toho, že po zvážení příslušných úloh jednotlivých hospodářských subjektů působících ve výrobním a obchodním řetězci bylo v právním režimu zavedeném Směrnicí rozhodnuto přičíst ze zásady výrobcí, a pouze v některých vymezených případech dovozci nebo dodavatelé, odpovědnost za škody způsobené vadnými výrobky.

Jelikož Směrnice harmonizuje v plném rozsahu otázky, které upravuje, je třeba určení okruhu odpovědných osob provedené v jejích člancích 1 a 3 považovat za taxativní. Z toho vyplývá, že Směrnici je třeba vykládat tak, že brání vnitrostátnímu právnímu předpisu, podle kterého dodavatel nese bez omezení odpovědnost podle Směrnice. Dále Soudní dvůr rozhodl, že článek 13 Směrnice je třeba vykládat tak, že režim nastavený Směrnicí nevyklučuje použití jiných režimů smluvní nebo mimosmluvní odpovědnosti potud, pokud jsou založeny na odlišných základech, jako je odpovědnost za skryté vady nebo zavinění. Z toho vyplývá, že Směrnici je třeba vykládat tak, že nebrání vnitrostátnímu právnímu předpisu, podle kterého má dodavatel povinnost nést v plném rozsahu odpovědnost výrobce za zavinění.

K časovým účinkům rozsudku Soudní dvůr uvedl, že v souladu s ustálenou judikaturou výklad pravidla práva Společenství, který podává při výkonu své pravomoci, kterou mu přiznává čl. 234 Smlouvy o ES, v případě potřeby objasňuje a upřesňuje význam a dosah takového pravidla tak, jak musí nebo mělo by být chápáno od okamžiku, kdy nabylo účinnosti. Z tohoto důvodu časové omezení účinku svého rozsudku, o který žádali dánská vláda a poškozené osoby, odmítl s tím, že takto vyložené pravidlo může a musí být soudcem použito i na právní vztahy vzniklé a vytvořené před vydáním rozsudku rozhodujícího o žádosti o výklad.

2) Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 9.2.2006 č.j. C-127/04, uveřejněný v Judikatuře Evropského soudního dvora ve svazku 5 ročník 2007 pod pořadovým číslem 175/2007.

I v tomto případě se jedná o řízení o předběžné otázce, a to ve věci Declan O'Byrne proti Sanofi Pasteur MSD Ltd, dříve Aventis Pasteur MSD Ltd (dále jen AMPSD) a Sanofi Pasteur SA, dříve Aventis

Pasteur SA (dále jen APSA). Spor se týkal uvedení vadné vakcíny do oběhu ve Spojeném království.

Problematika: ochrana spotřebitele - odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku - směrnice 85/374/EHS - působnost směrnice - odpovědnost výrobce - pojem výrobce - uvedení výrobku do oběhu - možnost zproštění se odpovědnosti - prekluzivní lhůta - záměna účastníka řízení.

Skutkové okolnosti:

Declan O'Byrne byl dne 3.11.1992 naočkován vakcínou antihaemophilus v lékařské ordinaci ve Spojeném království. V důsledku toho utrpěl závažnou újmu na zdraví, která byla způsobena vadnou vakcínou. Výrobce vakcíny byla francouzská společnost APSA. Ta zaslala dne 18.9.1992 zásilku vakcín, mezi nimiž se nacházela i vadná vakcína podaná poškozenému, britské společnosti APMSD. APMSD, která byla 100% dceřinou společností APSA a působila jako distributor jejích výrobků ve Spojeném království, obdržela dotčenou zásilku 22.9.1992. Část obdržených vakcín později APMSD prodala Ministerstvu zdravotnictví Spojeného království a dodala je jím určeným nemocnicím. Nemocnice ji poskytla lékařské ordinaci, kde byl poškozený dne 3.11.1992 naočkován. Dne 2.11.2000 podal žalobce první žalobu na náhradu škody proti APMSD v domnění, že tato je výrobcem vakcíny. Následně dne 7.10.2002 podal druhou žalobu proti APSA s odůvodněním, že teprve v této době poprvé jednoznačně zjistil, kdo je výrobcem vakcíny. Vzhledem k tomu, že soud, který žalobu projednával, měl pochybnosti, pokud jde o výklad práva Společenství, řízení přerušil a obrátil se na Soudní dvůr se žádostí o rozhodnutí následujících otázek. Zda v případě, že je výrobek převeden výrobní společností na dceřinou distribuční společnost a tou prodán třetí osobě, musí být

článek 11 Směrnice vykládán v tom smyslu, že k uvedení výrobku do oběhu dochází v okamžiku převedení výrobku z výrobní společnosti na dceřinou, nebo až když je tento výrobek převeden touto dceřinou společností na třetí osobu? Dále zda mohou vnitrostátní soudy, pokud je podána žaloba proti společnosti, která je chybně pokládána za výrobce výrobku, zatímco ten byl vyroben jinou společností, považovat takovou žalobu za podanou proti výrobní společnosti a zaměnit ji, jako žalovanou, za společnost, proti které bylo řízení původně zahájeno.

Soudní dvůr (velký senát) rozhodl ve věci takto:

1. Článek 11 směrnice Rady 85/374/EHS ze dne 25.7.1985 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky musí být vykládán v tom smyslu, že výrobek je uveden do oběhu, když je výrobní proces provedený výrobcem ukončen a výrobek vstupuje do procesu prodeje, kdy je nabízen veřejnosti za účelem používání nebo spotřeby.

2. Pokud je podána žaloba proti společnosti chybně považované za výrobce výrobku, ačkoli ve skutečnosti byl výrobek vyroben jinou společností, přísluší v zásadě vnitrostátnímu právu, aby stanovilo podmínky, za kterých může dojít k záměně účastníka řízení v rámci takové žaloby. Vnitrostátní soud však musí zajistit, aby byla dodržena osobní působnost směrnice, jak je určena jejími články 1 a 3.

Jak vyplývá z odůvodnění rozsudku, vycházel Soudní dvůr z toho, že účelem ustanovení čl. 11 Směrnice je uspokojení potřeb právní jistoty dotčených osob a z tohoto důvodu určení časových mezí, ve kterých musí být žaloba podána, musí odpovídat objektivním kritériím. Z toho vyplývá, že výrobek musí být považován za uvedený do oběhu ve smyslu čl. 11 Směrnice, když je ukončen výrobní proces provedený výrobcem a výrobek vstupuje do procesu prodeje, kdy je nabízen veřejnosti za účelem používání nebo spotřeby. Je tedy bez významu

skutečnost, zda je prodáván výrobcem přímo spotřebiteli nebo zda se tak děje prostřednictvím distribučního řetězce. K otázce záměny účastníka na straně žalované Soudní dvůr konstatoval, že Směrnice nestanoví procesní nástroje, které by bylo třeba v tomto případě použít, pokud poškozená osoba podává žalobu na náhradu škody a dopustí se omylu ohledně osoby výrobce. Přísluší tak vnitrostátnímu procesnímu právu, aby stanovilo podmínky, za kterých může dojít k záměně účastníka řízení v rámci takové žaloby. V konkrétním sporu však soud musí zajistit, aby osobní působnost Směrnice, určená jejím článkem 3, byla dodržena.

IX

Závěr

Cílem mojí rigorózní práce bylo popsat úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v českém právním řádu a zdůraznit její specifika a vztah k souvisejícím právním institutům. V VII. kapitole své rigorózní práce jsem zmínila navrhovanou soukromoprávní rekonstrukci, zejména úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, a v VIII. kapitole pro Českou republiku důležitou úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku pro země Evropské unie, a pokusila jsem se tyto úpravy porovnat s naší stávající úpravou.

Vycházela jsem především ze zákonné úpravy, z dále uvedené literatury, ze Směrnice Rady Evropských společenství o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky ze dne 25.7.1985 č. 85/374/EHS, ve znění Směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie 1999/34/ES ze dne 10.5.1999, z návrhu nového občanského zákoníku ve znění k třetímu čtvrtletí roku 2008 po zpracování připomínek a z důvodové zprávy k němu.

Seznam literatury:

- (1) Učebnice Občanské právo hmotné (4. vydání), svazek I, ASPI, a.s., Praha 2005
- (2) Učebnice Občanské právo hmotné (4. vydání), svazek II, ASPI, a.s., Praha 2005
- (3) Učebnice Občanské právo hmotné, svazek II, Codex, Praha 1995
- (4) Komentář k občanskému zákoníku (Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J., a kol.), C. H. Beck, Praha 2006 (10. vydání)
- (5) Švestka, J.: Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Academia, Praha 1966
- (6) Švestka, J.: Odpovědnost za vady podle československého socialistického práva, Univerzita Karlova, Praha 1976
- (7) Oulík, J.: Prodej v obchodě a odpovědnost za vady, Panorama, Praha 1982
- (8) Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku (návrh nového občanského zákoníku ve znění k poslednímu čtvrtletí roku 2008 po zpracování připomínek)